

דורות ההמשך – נושאי מורשת השואה והגבורה
Generation to Generation: Bearers of the Holocaust and Heroism Legacy

"לדורות" 2

ביטאון עמותת דורות ההמשך - נושאי מורשת השואה והגבורה

תוכן קישורים פנימיים

- ◀ דבר המערכת
- ◀ חנה אייכלר, שנה להילקחה
- ◀ ספרים חדשים

סיפורים, שירים, מאמרים

- ◀ "חיים בזהות שאולה – החיפוש אחר הלא נודע", יהודה אלכסנדר
- ◀ "חצי לב", ענת אדרת
- ◀ "השינדלר של מצלמת לייקה" הופיע באינטרנט עברית ואנגלית
- ◀ אברמק קופלביץ בן 14
- ◀ "מה זאת אהבה", אינטרנט
- ◀ "קדיש", דוד גליק
- ◀ "להיות דור שלישי" – במבט אישי, ברכה גולדברג
- ◀ "מסע לארץ שם", חיה שביט
- ◀ "ואימי סעורת שואה", מירסול (מירה חברוני)
- ◀ הבדידות והלבד של בת הדור השני, "תפוז"
- ◀ "כינורו של אבא", הלן ויניגר לבנת
- ◀ "אנחנו הפולניות" לילקה מילר – קוויאט
- ◀ "הגיבורים שלי", מיכל שטיין
- ◀ "לא לשכוח", דב ליפשיץ
- ◀ "מדוע החלטתי להיות חבר בדורות ההמשך", מ. אייזיק
- ◀ "לשיר, דור שלישי לעקידה", עירית סורק
- ◀ "שקט! הס! על זה לא מדברים!", נחמה שופר
- ◀ "שמחלה", אביגדור שרון
- ◀ "רויזלע", אביגדור שרון
- ◀ "זכור" של דורות ההמשך, בילי לניאדו

אמנות ושואה

- ◀ "ירושה", מירי לביא
- ◀ פסל "הכד" במתחם יד ושם אריאלה הירש

"והגדת לבנך..."

- ◀ תיעוד זיכרונות בווידיאו
- ◀ עם הספר – ספריה ביידיש
- ◀ תרגום עדויות הניצולים
- ◀ "איסוף הצלה" של יד ושם
- ◀ דרושים משתתפים למחקר שלושה דורות
- ◀ מחקר על הדור השני דר' יעל אביעד

מי מכיר מי יודע

- ◀ מפקד בית"ר בבנדין דב [זלמן-בער] זלמנוביץ
- ◀ משפחת קווסנייבסקי מקרקוב

לאתר דורות ההמשך

קשר עם דורות ההמשך

"לדורות" גיליון 1

פברואר 2007

שבט תשס"ז

לדורות - העיתון המקוון של דורות ההמשך – נושאי מורשת השואה והגבורה – גיליון מספר 2

אנו שמחים להציג בפניכם את הגיליון השני של **לדורות** שמחנו לקבל את תגובותיכם. אנא, המשיכו לשתף אותנו ולשלוח אלינו כל מה שקשור לנושאי פעילותנו. בגיליון הזה תמצאו מאמרים, סיפורים קצרים ושירים, רובם פרי עטם של בני הדור השני והשלישי.

המערכת

המערכת : יונה קובו, חיה שביט, צחי מלמד, ברכה גולדברג, בילי לניאדו, לאה תמיר
המשוב שלכם חשוב לנו! שלחו תגובותיכם ל: dorot_hemshech@walla.com
שלחו אלינו מאמרים וסיפורים קצרים, שירים והגיגים, וכל הראוי להיות מופץ, וקשור לנושא.
למידע נוסף על פעילות עמותת דורות ההמשך [לחץ כאן](#)
מותר ורצוי להפיץ את הכתוב כאן, בכל דרך אפשרית

חיוך שכולו נתינה - חנה אייכלר ז"ל

דברים שנאמרו לזכרה של **חנה אייכלר ז"ל**, בכנס דורות ההמשך,
בערב יום הזיכרון הבינלאומי לקורבנות השואה, ה- 26 בינואר 2006, בבית ווהלין.

חנה'לה הייתה בעיצומה של היצירה היפה
מכל – יצירת חיים חדשים : הילד שכה
ציפתה לו, ואנו עמה.
לאחרונה, עם התינוק המתפתח ברחמה,
זהרה ביופי ובשמחת חיים נדירים. זהרה –
וכבתה לפתע פתאום, בחטף.
וגם בלכתה, באותה האצילות האופיינית לה
כל כך, העניקה חיים, ואיכות חיים, למספר
אנשים, בתרומה הנעלית מכל.
אימא של חנה'לה, חווה, אחיותיה דורית
וקלי, ויתר בני המשפחה, הנמצאים עמנו
כאן היום, אנחנו מחבקים אתכם בחום.
חנה'לה הייתה בשר מבשרנו, חלק בלתי
נפרד מאתנו. אנו מחזקים אתכם באבלכם,
שהוא גם אבלנו שלנו.
כאן, מעל במה זו, אנו מבטיחים לך,
חנה'לה, כי נמשיך ונתמיד למלא את
שליחותך-שליחותנו **בעמותת דורות
ההמשך.**

חברות וחברים,
לפני שבוע שכלנו את חברתנו האהובה,
חנה אייכלר ז"ל, ממייסדי העמותה וחברת
הועד המנהל שלה.
חיוכה המלבב של חנה'לה מלווה אותנו בכל
אשר נלך.
חיוך שכולו נתינה, רוגע, חיבה, יחד עם זיק
של שובבות בעיניים.
כמזכירה הכללית של העמותה, חנה זכרה
כל דבר, תיעדה כל דבר, ידעה כל נתון וכל
פרט מידע, והכל בשליפה, קדור ונכון תמיד.
כמרכזת הועדה לסיוע לניצולים, הביאה
לעשייה נשמה גדולה, אכפתיות אין-קץ
ומסירות ענקית.
כאדם, ידעה להקשיב, להזדהות, ולהעניק
עצה נבונה של שכל ישר.
כחברה, שפעה חום וחיוכים ומצב רוח טוב
והייתה מקור לא אכזב לעידוד.

חנה אייכלר ז"ל

בקרוב גם נגדיר את הדרך המתאימה ביותר להנציח את עשייתך ואת זכרך.
חנה'לה שלנו, אנו נמשיך לראות את חיוךך לנגד עינינו, ולאהוב אותך תמיד.

חיה שביט

בהמשך בחרה העמותה להנציח את זכרה של חנה ז"ל בקריאת פעילות העמותה למען ניצולי שואה ערירים ונזקקים על שמה
"ח.נה." – חיבוק ניצולי השואה -ע"ש חנה אייכלר ז"ל.

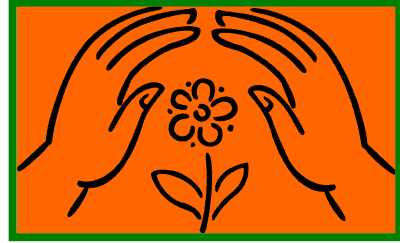
ואם לא עכשיו אימת!...

מתנדבים לסיוע אישי לניצולי שואה

דורות ההמשך – נושאי מורשת השואה והגבורה

Generation to Generation: Bearers of the Holocaust and Heroism Legacy

חנ"ה – חיבוק ניצולי השואה ע"ש חנה אייכלר

במדינת ישראל חיים מאות אלפי ניצולי שואה. חלק גדול מהניצולים הצליחו לשקם (לפחות כלפי חוץ) את חייהם לאחר הטראומה שחוו. עם זאת, חלק מהניצולים הם אנשים בודדים, יש ביניהם חסרי אמצעים ויש השרויים במצוקה יום-יומית. ניסיון קודם של פעילות העלה, כי יצירת קשר אישי-אנושי עם ניצולי שואה גלמודים, תורמת לשיפור הרגשתם. פרויקט חנ"ה מתבצע בשיתוף עם שרותי הרווחה והמדינה, כשהקרן מלווה את הפרויקט באופן קבוע ושוטף, באמצעות סדנאות מקצועיות, תמיכה וסיוע למתנדבים. לא נותרו לנו שנים רבות, בהן ניתן יהיה לבצע פרויקט מסוג זה, ולחוות קשר בלתי אמצעי עם הניצולים וסיפורם. כעם, יש לנו מחויבות ערכית ומוסרית להעניק לניצולי השואה תשומת לב, הקשבה וסיוע, בערוב ימיהם.

תהליך קבלת מתנדב

סדנת פתיחה והכנה
ראיון אישי בקרן, עם רכזת המתנדבים לצורך תיאום ציפיות.
התאמת ניצול למתנדב, תוך התאמה מירבית לאישיותו וכישוריו של המתנדב, וקרבתו למקום המגורים העיקרי של המתנדב.
מידי פעם, בפרק זמן שיקבע בהמשך, תיערך סדנא שמטרתה העלאת התכנים שעולים בפגישות עם הניצול.
ליווי אישי וקבוצתי מטעם הקרן לרווחה לנפגעי השואה בישראל.

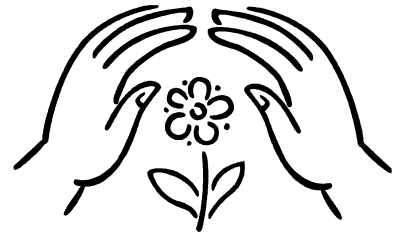
הרצאות העשרה במהלך ההתנדבות.
מומלץ בזוגות. מומלץ לאמץ ניצול על ידי שני מתנדבים.

דגשים

ההתנדבות חייבת ליצור רצף. לכן יש לבקר את הניצול בתדירות קבועה פעם בשבוע.
ההתנדבות גמישה ולכן תוכן הפגישות מגוון וכפוף לחשיבה היצירתית של המתנדב..
הנוכחות בסדנאות הינה חובה.
תקופת ההתנדבות אינה מוגבלת. אין תקופת התנדבות מזערית או מירבית. הנושא נתון להחלטתכם.
אין מדובר **בחתונה קתולית**. ניתן להיפרד מהניצול, בתאום עם רכזת המתנדבים.
ניתן גם **להחליף את הניצול המאומץ**, אם אין התאמה.

חנ"ה – חיבוק ניצולי השואה ע"ש חנה אייכלר
מתנדבים מבקרים ניצולי שואה לסיוע חברתי באופן קבוע

... התנדבות אחרת

• **מפגש אישי-חברתי עם ניצולי שואה**

• **קשר מיוחד במינו, חם ואוהב**

- **עדות היסטורית: סיפורי חייט אישיים.**
- **אפשרות להשתלב בפרויקט התיאור**
- **הזדמנות לעשייה משמעותית ואנושית**
- **ליווי אישי והדרכה קבוצתית**

פרטים נוספים בדוא"ל דורות ההמשך.

לפני שהמסך יורד...

לקבוצת התיעוד דרושים מתנדבים לתיעוד ניצולי שואה

חסרים לנו צלמים ומראיינים מתנדבים. נסיון רצוי אך אינו הכרחי.
למתאימים - קורס צילום וקורס מראיינים.

אנו זקוקים למתנדבים - **רכזים** לסיוע בעבודות מנהלה:
תאום צילומים, תאום קורסים, שיכפול קלטות ודיסקים, ראיונות מקדימים,
מתן מענה לפניות לתיעוד, **פניה לניצולים ובניהם.**

נא לפנות לדוא"ל העמותה: dorot_hemshech@walla.com

תגובה למאמר שהופיע בגליון מספר 1 – אפליה עדתית

קראתי את המאמר על אפליה עדתית ולא הבנתי את הקשר. אולי אני בור אבל מאמר זה לא יוסיף דבר, אלא שמן למדורת הפערים בין אשכנזים לספרדים. אני פשוט לא תופש את הקשר בין דור שני ושלישי לאפליה עדתית. קראתי את המאמר מספר פעמים ועדיין אינני תופש. בישראל 2007 שיש בה מדריכי פולין מבני הצד "השני" ונישואי תערובת רבים, מאמר זה נראה, בעיני, מיותר ולא רלוונטי לחלוטין.

עקיבא אזולאי

ספרים

ספרים שיצאו לאור בהוצאת יד ושם

- ספר שירים מאת **אורי אורלב**, **שירים מברגן - בלזן, 1944** שכתב בילדותו בהיותו במחנה. השירים רואים אור בעברית ובפולנית, והם כמוכן מתאימים למשתלמים מפולין, סטודנטים ולכל המתעניין בשואה ובשירה. המחבר הקדים מבוא והסברים מפורטים.
- יומן של נערה צעירה, נלי - **תמונות מחייה של נערה מווילנה אמה**, בעריכת **אמירה רום** (בתה). מלבד היומן עצמו, שנכתב בוויילנה אמה, יש גם נספח הכולל מכתבים המשקפים את חייהם של צעירים שנותרו נצר אחרון, ללא משפחה, את העלייה לארץ, קשיי הקליטה, אהבות ראשונות ועוד. הספר מתאים לבני נוער ולכל מתעניין בחיי הילדים בתקופת השואה.
- ספר חדש בשפה האנגלית, בליווי מבוא מאת **אלי ויזל**. **Herman Kahan: The Fire and the Light**. הספר עוסק באברך צעיר, עילוי בתורה, שנלקח מהונגריה (מרמורש) לאושוויץ ומשם נשלח למחנה העבודה וולפסברג (מחנה משנה של גרוס-רוזן), שם היה גם נפתלי שטרן, מחבר המחזור לראש השנה, שראה אור בהוצאת יד ושם.
- יצא לאור ספרה של **הדסה רוזנזפט Haddasa Rosensaft Yesterday - My story** במסגרת פרויקט הזיכרונות וכולל הקדמה של **אלי ויזל** עורך הסדרה – **דוד זילברקלנג**. הדסה רוזנזפט, אלמנת יוסף רוזנזפט, נכלאה באושוויץ ובברגן-בלזן, ושם טיפלה בילדים. מאוחר יותר היתה פעילה במחנה העקורים. הזיכרונות עוסקים גם בפעילותה בארה"ב ומעורבותה בהנצחת זיכרון השואה.

- ספרו של **יוסי שריד**, **פפיצ'ק, הוא לא ידע את שמו**, סיפור חייו של פטר גרינפלד מאשקלון. הספר יצא לאור בהוצאת יד ושם בשיתוף ידיעות אחרונות וספרי חמד. השר לשעבר, יוסי שריד, ממלא בספר זה את תפקיד השליח, שליחו של פטר (פפיצ'ק) חברו ובן גילו. כאשר אמא של יוסי מוליכה אותו אל גן הילדים של הגננת רבקה במושבה רחובות, הוליכה אמו של פטר הקטן, אותו ואת אחותו התאומה, אל גן הילדים המעונים של ד"ר מנגלה, מלאך המוות מאושוויץ-בירקנאו. פטר- פפיצ'ק היה בן 4 כאשר ננעלו עליו השערים של מחנה ההשמדה, ובן 5 כאשר שבו השערים ונפתחו. הוא לא ידע את שמו, לא היה לו מושג מנין הוא בא ולכן הוא הולך. הספר מתאר את מסעו הארוך של פטר אחר זהותו, שנמשך יותר מ-40 שנה, וספק אם כבר הגיע אל קצו. ספר מרגש ונוגע ללב.

ספרים בהוצאת "יד ושם" ב- 50 % הנחה לחברי העמותה

להשיג בחנות הספרים ביד ושם

ניתן להזמין בטלפון 02-6443505 פקס 02-6443506

ספרי יד ושם ת.ד. 3477 ירושלים 91034

התשלום – בכרטיס אשראי המחיר כולל משלוח בדואר

פרוט הספרים באתר יד ושם:

http://ecom1.gov.il/YadVashem/homepage_he.aspx

פרטיזנים מספרים

/ אנתולוגיה /

15 פרטיזנים מספרים. להשיג [בארגון הפרטיזנים](#)

חיים בזהות שאולה - החיפוש אחר הלא נודע

מאת: יהודה אלכסנדר

הטיסה לוורשה – הגיעה בצהריים. רוב הנוסעים המשיכו לאושוויץ לטקס יום הזיכרון לשואה. קיבלו את פנינו בנמל בוורשה, הגב' ליבגארד גראבוש והגב' שטמברג, והאדון גונתר שוימן. זיהינו אותם (כמוסכם מראש), ע"י לוח קרטון ועליו שמותינו, ומטריה בידי הגב' גראבוש. כמו כן היא נתנה לעדינה ורד. כך התחיל מסעי אל הבלתי ידוע, אל הילדות שאינני זוכר. לסיפור המלא - www.e-mago.co.il/Editor/history-397.htm

חצי לב

מאת: ענת אדרת

"התנדבות מעצבנת", רטן בן. בדיוק השנה כשהוא מתכוון לתחרות "נוער שוחר מדע" וחוגג את בר המצווה, המורה מודיעה שכל זוג בכתה יצטרך לתרום חצי שעה בשבוע בביקור אצל קשיש או קשישה ... " לסיפור המלא - <http://stage.co.il/Stories/467114>

השינדלר של מצלמת לייקה / הועבר בדוא"ל

אחת המהפכות הגדולות בתולדות התקשורת המודפסת התחוללה בשנת 1936 עם הופעת הירחון המצולם Life.

זו היתה הפעם הראשונה שעיתון נבנה לא סביב כתבים ועורכים, אלא סביב צלמים ועורכי צילומים.

הירחון הביא לביתו של כל אזרח, בכל חלקי תבל, את העולם כפי שהוא נראה מבעד לעדשת המצלמה.

מחדרו של נשיא ארצות הברית ועד שלגי הקילימנג'ארו. מן הפלישה לאירופה ועד תמונת הדגל המפורסמת מאיבו-ג'ימה.

36 שנים הופיע הירחון, עד לסגירתו בשנת 1972. בעידן הטלוויזיה כבר לא היה צורך בכתב עת מצולם.

המכשיר שאפשר את מהפכת 'לייף' היתה מצלמת 'לייקה' מתוצרת חברת **ליץ** שבגרמניה.

עד אז היו מצלמים בתיבה גדולה שעמדה על חצובה. הצלם כיסה את ראשו בכיסוי בד שחור,

כיוון את העדשה מתוך התא החשוך שבתוך התיבה, והצילום נוצר על לוח זכוכית, שעליו חומר רגיש לאור.

תהליך הפיתוח וההדפסה של תמונה כזו ארך שעות. המצולם צריך היה לחייך ולעמוד קפוא במקומו במהלך הצילום, אחרת התמונה היתה מטושטשת.

מצלמת לייקה פותחה עוד באמצע שנות ה-20, אך רק בראשית שנות השלושים היא שוכללה והפכה למצלמת כיס.

הצילומים נקלטו על סרט צילום ברוחב 35 מ"מ והשיגו איכות מעולה בכל תנאי תאורה כמעט.

עד מהרה נפוצה המצלמה בכל העולם. במהלך השנים יוצרו כ-1.5 מיליון מצלמות לייקה.

עד כאן סיפור מתולדות הצילום והתקשורת. אך לסיפור הזה יש אספקט יהודי.

באחרונה נתגלה שהבעלים של מפעלי **ליץ**, **ארנסט ליץ השני**, הציל את עובדיו היהודים מציפורני היטלר.

ליץ החל ביוזמה מיד עם עליית הנאצים לשלטון בשנת 1933. הוא סייע לעובדיו (וגם לרבים מקרוביהם וידידיהם) לברוח מגרמניה.

ליץ ניצל את העובדה שלמפעלו יש סוכנויות בכל חלקי תבל, ומינה יהודים לתפקידים (לרוב פיקטיביים) בנציגויות בצרפת, בבריטניה, בהונג-קונג ובעיקר בארצות הברית. עד מהרה הפכה יוזמתו של ליץ לתנועה המונית שחוקרים כינו אותה "**רכבת החירות של לייקה**".

ליץ הגביר את מאמציו לאחר ליל הבדולח ב-1938. הפעם המאמץ היה בכיוון ארצות הברית, שם נתקבלו הבאים על ידי נציגיו האמיתיים של ליץ בסוכנויות. הם קיבלו דמי מחיה בגובה משכורת לשלושה חודשים, ועוד חצי משכורת לשלושת החודשים שלאחר מכן, עד שסידרו להם עבודות של ממש בתעשיית הצילום האמריקנית.

בשיטה זו ניתן היה להמשיך עד פרוץ המלחמה, בספטמבר 1939.

אך גם לאחר מכן המשיך ליץ לסייע ליהודים להימלט. היכולת המופלאה שלו לעשות זאת נבעה בין היתר מן המעמד שקנה לעצמו בעיני השלטונות הנאציים. הוא היה ספק של ציוד חשוב לצבא הגרמני. מפעליו גם היו מקור הכנסה של דולרים מארצות הברית, כל עוד זו לא היתה מעורבת במלחמה. מבצע הצלת היהודים כולו נשמר בסוד. כשבאחד המקרים נתפס עובד בכיר של החברה ונעצר כחשוד, הצליח ליץ לשחרר אותו תמורת שוחד.

בתו של ליץ, **אליס קוהן ליץ**, נתפסה ונעצרה על ידי הגסטאפו בעת ניסיון לסייע לאשה יהודייה לעבור את הגבול לשווייצריה.

היא עונתה קשות במהלך חקירתה, אך לבסוף שוחררה.

כיצד קרה שסיפור מופלא זה לא נתגלה עד היום, ועתה עלה לפתע?

מסתבר שזמן מה לאחר המלחמה הוצע הסיפור תמורת תשלום ל'רידרס דייג'סט', שתפוצתו אז הגיעה ל-12 מיליון עותקים.

אך המשפחה איימה בתביעה ואסרה על פרסום הפרשה כל עוד הקשורים בה הנם בחיים. רק אחרי פטירתו של האחרון מבני משפחת ליץ מאותה תקופה הוסר האיפול. ב-1987 סופר הסיפור בקצרה וראה אור בכתבי

עת מקצועיים העוסקים בצילום, אך לא עורר תשומת לב. עשר שנים לאחר מכן פורסמה הפרשה באלמנך 'מי הוא מי בעולם הצילום היהודי'.

הסיפור ראה אור בספר **The Leica Freedom Train**, 'רכבת החירות של לייקה',

שחובר על ידי **פראנק דאבה סמית (Frank Dabba Smith)**, רב יליד קליפורניה החי באנגליה.

ניצולת שואה מיוון. צילום: **איתיאל ציון** דור שלישי יוון

זות ולחיות

הילד חולם

והשאיר אותו בצריף. בשובו בערב מצא את מיטת בנו ריקה, ונאמר לו כי במהלך היום אספו הגרמנים את כל אלה שלא הלכו לעבודה ושלחו אותם לתאי הגזים.

מנדל שרד את השואה ושב לביתו בלודז', שם מצא את מחברת השירים בעליית הגג. לימים נשא מנדל אישה שנייה, חיה גרינפלד, ועלה לארץ עימה ועם בנה אליעזר. ב-1983 נפטר מנדל, אבל עד יום מותו לא גילה למשפחתו החדשה דבר על בנו או על שיריו, והמחברת נשארה מוצפנת אי-שם בדירה בחולון. באחד הימים גילה אליעזר גרינפלד את מחברת השירים של אחיו החורג, שמעולם לא זכה להכירו. אליעזר אומר, כי על אף הרעב הנורא, העבודה המפרכת והפחד התמידי היה לאברמק כוח ועוז לכתוב שירים ולחלום על עולם טוב יותר. גרינפלד נדהם מאיכותם של השירים ופנה אל המשוררת עמיאל בבקשה לתרגמם. עמיאל אומרת כי היא נרתמה למשימה מתוך תחושת שליחות. השיר "חלום" הניתן להלן הוא רק דוגמה אחת לאיכות המופלאה של יצירת אברמק.

השיר הניתן להלן נכתב בגטו לודז' על ידי משורר צעיר, אברמק קופלביץ, שהיה בן 14 בלבד כאשר נספה באושוויץ. השיר תורגם מפולנית על ידי עירית עמיאל.

את הסיפור המרתק על חייו אברמק ומותו הטראגי מגוללת גורית ריגלר בכתבה ב"ידיעות אחרונות", וכך היא כותבת בין השאר:

בדמיונו הפורה הצליח אברמק לפרוץ את חומות הגטו ולהמריא למקומות אחרים. את שיריו אסף במחברת פשוטה, שעל כריכתה רשם "משל עצמי". סיפור גלגוליה של המחברת, שהגיעה מעליית-גג בגטו לודז' לדירה בחולון, הוא מרתק לא פחות מהשירים עצמם.

הוא נולד ב-1930 בלודז' לאביו מנדל קופלביץ ולאימו יוכבד ניטל. ב-1944 חוסל גטו לודז', ואברמק והוריו הוכבלו לאושוויץ. מיד עם הגיעם נרצחה האם בתאי הגזים ואברמק ואביו הועסקו בעבודת כפייה. באחד הבקרים ביקש מנדל לחסוך לבנו יום עבודה מתיש

מאת אברמק קופלביץ
תרגמה עירית עמיאל

חלום

כשאגדל ואהיה בן עשרים,
אצא לקאות את עולמנו המקסים,
אתישוב בתוך צפור עם מנוע
אתרומם ואמריא גבוה,
אעוף, אשוט ואתנשא
מעל עולם כחוק נכסה.
אחלה מעל גהרות ננמים
אל השמים אתרומם ואפרח,
עננה אחת לי נהרות את.
אתפעל מנהרות הפכת והגילוס,
אראה את הפיכמדות והספינקס,
במארים העתיקה של איזיס האלה,
אחלה על פני מפלי הניאגרה,

ואטבל בחום שמשה הצורב של סהרה
ארחף מעל צוקי טיבט לויטי עננים,
ומעל ארץ הקסם והמסתורין.
וכשאחליץ מהשקב היוקד, האים
אסתובב ואעוף אל קרחוני הצפון,
ביעף אחלה מעל אי קנגורו האדיר,
ומעל קרבותיה של פומפיאה העיר,
מעל ארץ הקדש של הקרית הישנה,
וגם מעל ארצו של הומרוס הנודע.
ארחף לי לאט-לאט, בדאיה גיגוהה,
וכך, מתבשם מקסמי התבל,
אל השמים אתרומם ואפרח,
עננה אחת לי נהרות את.

מה זאת אהבה / הופיע באינטרנט

היה זה בוקר עמוס מאד במרפאה המקומית, בשעה 08:30 לערך. אדם בשנות השמונים לחייו, נכנס למרפאה על מנת להוציא את התפרים מפצע בבוהן ידו שחבשו יום קודם לכן. האיש אמר לפקידת הקבלה כי הוא ממנהר מאד מאחר ויש לו פגישה דחופה בשעה 9:00. התפעלתי מהחיוניות של האיש הזקן ואמרתי לו שישב וימתין, מאחר וידעתי כי הרופא המטפל בו עסוק מאד ותעבור לפחות שעה עד שהרופא שלו יתפנה. ראיתי כי האיש מסתכל כל הזמן בשעונו והחלטתי לטפל בו, מאחר והתפנית מהטיפול בחולים שהמתינו לי. הורדתי את התחבושת ובחנתי את הפצע וראיתי כי הוא מתרפא יפה. הוצאתי את התפרים וחבשתי לו מחדש את הפצע. הבחנתי במספר כחלחל אפרפר על זרועו. תוך כדי הטיפול בו שאלתי אותו, "לאן אתה ממנהר, האם יש לך פגישה חשובה מאד עם רופא?" האיש ענה לי: לא, אני הולך לפגוש רופא. אני צריך ללכת לסעוד את אשתי הנמצאת במחלקה סיעודית בבית החולים ולאכול את ארוחת בוקר. שאלתי את האיש מה מחלת אשתו? והוא ענה כי "היא מאושפזת בבית החולים כבר מספר שנים מאחר והיא חולה במחלת "האלצהיימר". בתום הטיפול שאלתי את האיש, האם אשתו תדאג מאד אם הוא יאחר קצת? והוא ענה לי "לא, היא לא תדאג, היא אינה יודעת מה קורה אתה, היא אינה מזדהה איש וגם לא אותי, זה כחמש שנים". התפלאתי מאד ושאלתי אותו, "ואתה הולך אליה כל בוקר למרות שאינה יודעת מה קורה אתה ואינה יודעת מי אתה?"

האיש חייך, הניח ידו על ידי ואמר "היא אינה יודעת מי אני, אבל אני יודע מי היא ומה היא הייתה". והוא יצא מהמרפאה לדרכו.

בשמעתי את דבריו, התאפקתי שלא לפרוץ בבכי וכל גופי רעד. אמרתי לעצמי, "זו היא האהבה שאני רוצה בחיי". אהבת אמת, לא פיסית, לא רומנטית. אהבת אמת היא לקבל את השני בכל, במה שהיה, במה שהוא כיום ובמה שיהיה בעתיד. אושרם של אנשים אינו בהכרח בדברים הטובים שיש להם מכל דבר, אלא בלעשות את הטוב בכל דבר המגיע אליהם.

אילקס בלר, מיין קליינע שטעייטל

קדיש

מאת: דוד גליק

יתגדל ויתקדש בורא העולם
עומד לפניך יצחק הקטן
בנו של אברהם ושרה האם
ז'דצ'ק נקרא בפי השכן

רחום וחנון בורא העולם
שרביט וקילשון נתן לאדם
חלות לאפות בתנורים
חיטה לאכסן באסמים

שמוע שמעתי ממרחקים
קולות, וראיתי עשן, לפידים
בכיתי, שאלתי, שכני האדון
לאן מובילני? לשם מה הקילשון

קילשון, מאכלת היא, שכן כך ענה
הרגיע, הבטיח יונה לבנה
אל אמא, אל אבא, שם גם השה
האש ועשן זה רק מחזה

שלחתי מבט הרחק לרקיע
חשבתי, אולי תשלח להושיע
כפי ששלחת, יודע מתי
לא איל בקשתי, לא כלום מתחתי

ראה איך חופרים ומודדים
מונים מתווכחים ומכחישים
יושב במרומים, נותן ליעף כוח
עשה שלום עלינו ודבר לא לשכוח

להיות "דור שלישי" – במבט אישי

מאת: ברכה גולדברג

24 בנובמבר 2005 "יום חיסול גטו טומאשוב מזובייצקי".

הנה אני מוצאת את עצמי חושבת שוב על היותי בת ה"דור השלישי".

מחד הסיפור המשפחתי- אישי,

מאידך, בחינת "מעמדי" – מהו ה"דור השלישי",

מה תפקידי?, מה ניתן לצפות "ממני" ומה "אני" מצפה מ"עצמי"...

במשפט אייכמן אמר האוזנר שהוא אינו לבד, איתו נמצאים שישה מיליון קטגורים.

כך חשה גם אני - איני נמצאת לבד, איתי נמצאים בני הדור השני והשלישי שמהווים את הניצחון האמיתי על הנאצים.

אני ברכה, בת "הדור השלישי", נכדתו של שרגא גרשוני, הוא פאבל טרדייקה, מטומאשוב מזובייצקי שבפולין גאה להצטרף לפעילות דור ההמשך.

השואה תמיד הייתה בתודעה של המשפחה.

זיכרונות כמעט ולא שמעתי אלא אם כן הם נפלטו מפי סבי, במקרה, כהערת אגב ואני בשקיקה צרפתי כל פיסת זיכרון, כל פיסת מידע.

לימים התברר לי שבבתים רבים של ניצולים יש קשר שתיקה סביב הנושא. לא מדברים על הזוועה אך חיים בצילה.

דברי **אמיר גוטפרינד** בספרו "שואה שלנו" כל-כך רלוונטיים בחוויה ובהוויה המשפחתית שלי "אוכל לא זורקים.

למה?

ככה.

למה ככה?

כי אוכל לא זורקים".

הסיבות האמיתיות:

כי אנשים מתו בשביל תפוח אדמה אחד.

כי אנשים הסגירו את ההורים שלהם בשביל קצת כרוב.

כי אנשים אכלו קרשים בצריפיהם בבוכנוואלד מרוב רעב.

כי אנשים גנבו מרק.

כי הצליפו להם בראש, והם המשיכו לאכול כי הגוף כבר מת מהמכות, והפה המשיך ללעוס.

אבל לנו לא הסבירו. ... היינו צריכים 'להגיע לגיל' כדי לשמוע דברים. 'להגיע לגיל' היתה תכלית, משימה. כל שנה במינון הזוועות המתאים.

כדי לעלות בסולם הזוועות היינו צריכים להמתין, להתאפק, 'להגיע לגיל'. בינתיים, ללא הסברים, "אוכל לא זורקים".

כך התפתח בי מושג השואה, לא מדברים על הזוועות, "כשתגדלי...", אולי. עכשיו בוודאי לא צריך לדבר על זה. כי מה זה משנה?

מספיק שאנחנו עברנו את זה, עליכם, הילדים, הנכדים, אפשר לשמור... אז זה לא משנה מה היה שם. את מי זה מעניין?"

"אותי", אמרתי; בהתחלה בלחישה מבושית, בהמשך בלחישה מפויסת והיום באמירה ברורה, מוצהרת וחד משמעית.

התחלתי לבדוק בעצמי. בהתחלה בזהירות, ממש על קצות האצבעות, חוששת להכאיב... בהמשך חיפשתי את נתיבי המידע שלי המשלבים את הזיכרונות.

חיפשתי מילים / י. הדרי

חיפשתי מילים.
כל המילים במילון
כל המילים בזיכרון
כל המילים שבלב
כל המילים
שנוצרו, שנותרו.
כל המילים שהיו,
כל המילים החסרות
כל המילים
שיספרו מה היה שם.
פחד ובהלה
חרדה ומנוסה
בדידות ומרירות
השפלה ובכי
בושה וכלימה
מזימות והתנכרות
פראות ואכזריות
רעל וחנק
עוון ופשע.
רשע וחטא
פלצות ואכזריות.

חוסר אונים
אסון ויגון
גרוש וביזה
עושק ושוד
עוני וסבל
הרס וחמס
חבלה ועינוי
מכות וכאב
שסע וטרף
הכחדה והשמדה
רעב וצמא
דיכוי ופצע
חולי ומגפה
אנקה ואנחה
תועבה ואונס
הרג ורצח
קטל וחנק
גסיסה ופרפור
דעיכה וקץ

מוות וחידולון
יתמות, שכול ואבל
קבר וצלמוות.
חיפשתי את כל
המילים במילון.
כל המילים בלשון
ולא מצאתי מילים
לתאר את גודל
האסון.

כילדה חיפשתי תשובות לשאלות על המשפחה; חיפשתי תמונות של הורי סבי, סבא וסבתא של אמי, אך התשובה היתה לקונית - אין!

תשובה קצרה שבמבט לאחור אני מבינה שהכילה את התקווה שאת הנושא הזה אעזוב במנוחה. בהמשך השאלות היו יותר מורכבות וב"עבודת נמלים" ובהרכבת פאזלים קיבלתי תמונה איומה; תמונה מוכרת במשפחה שיש בה ניצול שואה.

למדתי, ואני עדין לומדת, על העיר טומאשוב מזובייצקי, קרובה ללודז', בה נולד סבי, אחיו ואחיותיו, שם התהוותה משפחה בת כשלושים נפשות

ממנה נותרו, בתום הזוועות בני משפחה כמניין יד אחת...

למדתי על עיר מסחר תוססת שהתמחתה בטקסטיל

עליה הסתער הכובש הנאצי כנחיל

ולטרבלינקה, בסוף נובמבר את כולם הוביל.

נהוג להדליק נר נשמה לזכר הקרובים ולהקריא את שמות הנספים

רוצה אני להדליק נר נשמה נוסף, אישי, משלי, נר תמיד - במילים

לזכר ילדות שאבדה

משפחה שאבדה

עיר שאבדה

עולם שאבד

ולכבוד הניצולים והשורדים,

מי ייתן וימיהם יהיו טובים ורבים.

לכבודם ולזכרם של חיים גרשון, אבי סבי, מינדל'ה הקטנה, אחות סבי ושאר בני משפחת טרדייקה

מטומאשוב מזובייצקי ומלודז' שבפולין.

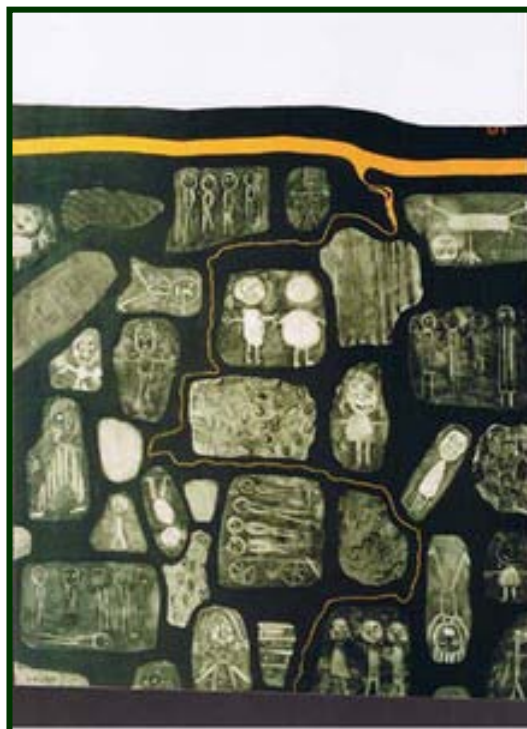
לסבי לאחותו ולאחיו הזיכרונות ולנו, בני המשפחה האחרים נותרו רק השמות.

סבי, אחותו ואחיו יצאו מהתופת, הם שרדו.

הם בנו את עצמם בעצמם מחדש.

הדחיקו את כל מה שחוו, ואת מי ש"שם" נותרו...

כך, במשך שנים, רבות מידי, במדינת ישראל, השורדים והניצולים נהגו שלא לספר, חלקם התבייש במה
 שחווה ולחלקם ניתנה ההרגשה
 שהעבר נגמר וצריך להסתכל רק אל המחר.
 מעטה ההדחקה הגדיש את הסאה
 והיום באופן גלוי ובלתי ניתן לדיכוי
 אני לומדת, בודקת, חוקרת ונוברת בכל שביב זיכרון ומידע
 אני רוצה, לפחות לדעת, על התרבות, על המולדת הישנה וכמובן על המשפחה.
 בתחושות מעורבות
 ומלאת חששות
 הגעתי בפעם הראשונה לפולין – עם סבי
 זה הניצחון שלו – וגם שלי...
 ניצחון הרוח, ניצחון האדם –
 אין בי, לא היה בי, ולא יהיה בי הרצון לנקם
 אני לא מאמינה ב"פדיון הדם- האדם"
 אני מאמינה בחינוך, בלמידה, ביצירה ובעשייה
 לא בטיפוח רגשות של שנאה.
 טומאשוב מזובייצקי – עיר ענייה, נהר זורם בשלווה
 זו היתה התרשמותי כשהגעתי "אליה" בפעם הראשונה.
 מבט חטוף בסבי...
 ראיתי ילד- מבוגר הולך לצידי
 זיכרונותיו צפים ומציפים – חלקם קשים חלקם נעימים...

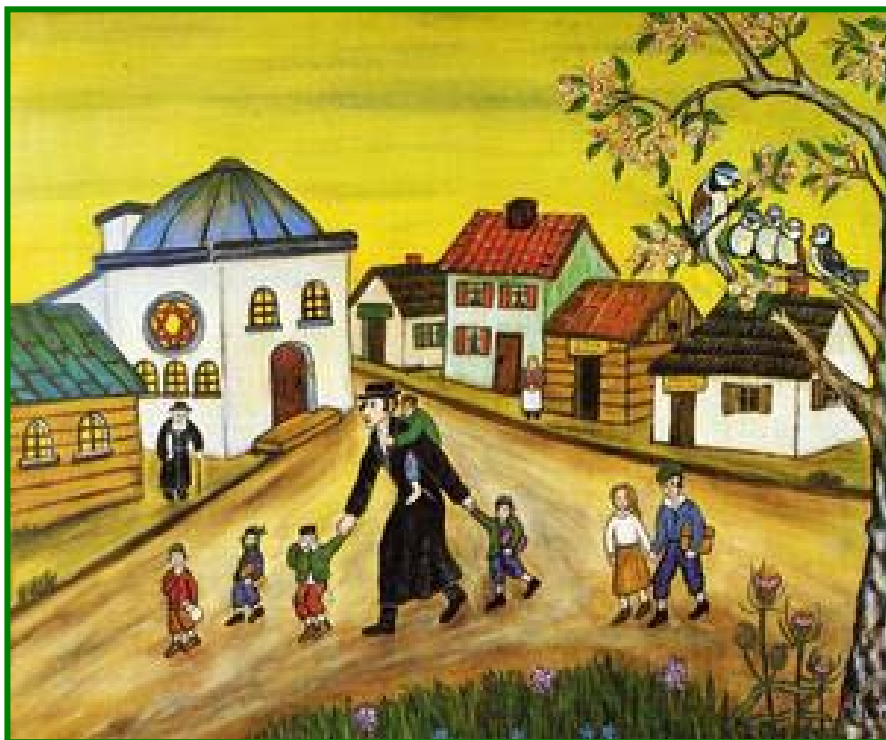
מירי לביא מהסדרה "ירושלה"

הנה לפתח ביתו אנו מגיעים
בחיבוק חם ובהבעת התרגשות ורוחב לב
מקבל אותנו אזרח פולני בלב אוהב
באנגלית רצוצה מספר על זיכרונות הילדות
ומזכיר שזה ביתו של סבי אין ספור פעמים וללא לאות...
בית- הקברות, בו קבורה אמו של סבי היה פחות מסביר פנים אל חלקת הקבר אי אפשר להגיע בשל סבך
קוצים לכן הסתפקנו, בעת מצור, בהדלקת נר זיכרון בפתח בית הקברות
וסבי נשא תפילה לעילוי נשמות.
בנוסף על כך סבי ספר לאמו בקול רם אך שבור
שהביא את נינה לביקור.
זה היה הרגע ש"נפל" האסימון, שהחלטתי החלטה -
מרגע זה אעסוק בלימוד ובהנצחה;
זוהי לי שליחות, זוהי המטרה.
אני בת "דור ההמשך"...
ובעצם - למה הכוונה? האם הכוונה להמשך של "שם"?
האם הכוונה להמשכיות ולבנייה?
ואולי החיבור של שני המושגים הוא בעצם המהות של ה"תואר" בת דור ההמשך?
כבת "הדור השלישי" לניצול שואה אני מוצאת שני תפקידים עיקריים לבני דורי, בני "דור ההמשך":
להעביר את מסר "זכור אשר עשה לך העמלק"; ולהזכיר את הסולידאריות וההצלה תוך הוקרת תודה למי
שסייע בתקופה כה אפלה.
אנו מחויבים למחות את זכר העמלק - סמל הרע - ולהלחם ברוע, גם בזה שבתוכנו. אין אדם או אומה
שנהנים מחסינות בפני העמלקיות שכן,
העמלקיות היא סמל הרוע:
היא הפטרונות.
היא השנאה וההתנכלות לאחר.
היא התאכזרות לחלשים.
היא התיוג עפ"י דת, גזע ומין - הגזענות.
עלינו לזכור ולהזכיר את הרוע שנעשה לנו בכדי שאף אדם ואף עם לא יחוו את רוע העמלקיות.
באופן טבעי אנו מקשרים את השואה לזוועה, אך עלינו להשתדל לראות ולהראות גם את החמלה וההצלה
שהיו כנקודות אור באפלה הגדולה.
היום, במדינתנו הריבונית חובה עלינו למצוא ולהוקיר את ההצלה.
חסידי אומות העולם היוו את נקודות האור באפלה הגדולה.
רבים מחסידי אומות העולם נשארו אלמונים. חובה עלינו להזכיר לפחות את המעשים ההרואיים, האנושיים.
פרק בהיסטוריה האנושית-האישית תם, נהרס, נרמס
דור חדש שואל

רוצה לדעת, להרגיש
למרות שלא הכיר איש
כדי להיות זהיר, מזהיר,
לדור הבא לא יאלץ להסביר...

אני חוזרת, כותבת ומבטיחה לעצמי כאדם חפשי, כאזרחית ישראלית וכבת "הדור השלישי":
לסבי, למשפחה, לקהילה ולתלמידי / תלמידותי - זכר זוועות השואה יונצח לעד, והניצולים אינם לבד.

ברכה גולדברג

ILEX BELLER

אילקס בלר, מיין קליינע שטעייטל

מסע לארץ שם

מאת: חיה שביט, 1991

את יום הולדתו ה-70 של אבא חגגנו, הוא ואני, כשרגלינו עומדות על שרידי קרמטוריום מספר 2, שם, באושוויץ. פסי המסילה, עליה הוסעו הקרונות שנשאו את גופות סבי יעקב וסבתי חנה - הוריו של אבא - אל תוך האש הבווערת בתנור, נצנצו בשמש האביבית. כשהחל אבא לומר תפילת "אֵל מלא רחמים", פקד עלי אינסטינקט חייתי כמעט, לשלוף מארנקי את תמונת אחי - קצין במדי צה"ל - ואת תמונת בנו הקטן - תינוק

חייכן ותם. אמרתי לאבא, שגם הם צריכים להיות שם, כדי שניצחוננו יהיה שלם, מוחץ. קולו של אבא: "אל מלא רחמים, שוכן במרומים..." רעד.

אבא שלי, זה שבמריבות ילדותנו היה תמיד הכי גדול, הכי חכם, הכי יפה ובעיקר - הכי חזק, אבא שלי בכה. אבל גם אנחנו היינו שם - בנו, ובן בנו, ובתו, וה"דווקא" שלנו טיפס בזעקה שקטה ופולחת אל השמיים הכחולים, בדיוק כפי שטיפס אליהם העשן העכור שעלה מבשרם הנשרף של סבי וסבתי.

* * *

מירי לביא – "ירושה"

תמיד ידעתי שאגיע ל "שם". גם בשנים בהן פחדתי ואטמתי עצמי מפני חשיפת- יתר לנושא. בשנים בהן נמנעתי מלקרוא את ספריו של ק. צטניק, מלראות את הסרט "שואה" כאשר הוצג בבתי הקולנוע בארץ, שנים בהן כיביתי במפגיע את מקלט הטלביזיה בכל פעם שהחל סרט בנושא - גם בשנים בהן ידעתי שאגיע ל"שם". הייתה זו רק שאלה של זמן. הדרך ל"שם" הייתה מותנויות. ה"שם" חיכה לי, יודע שאגיע. הורי תמכו כמובן במלאכת ההסוואה, ההדחקה, ההתחמקות. אבא לא דבר כלל. איש רציני, סגור, לא דברן. קבר הכל בפנים. אמא דווקא פתוחה ודברנית. התמקדה בסיפורי היער והפרטיזנים. על היתר - הס! וכל אותם המדענים המפליגים בניתוחים מלומדים אודות חורים שחורים בחלל אינם יודעים אפילו, שחור שחור גדל אצלנו בבית. חור שחור שבלע לתוכו כמו מולך ארור הרבה חלקות טובות. כמו מוסד הסבתא, למשל. שערות לבנות ראשונות מבצבצות כבר בראשי שלי, ולמדתי כבר דברים רבים בחיי. אך מעולם לא ידעתי ולעולם לא אידע מה זו סבתא. מהו המוסד הזה, המתוק והמפנק, המנחם אותך כשאבא-אמא כועסים, הקולט את סודות ילדותך והמבטיח לך שבסוף- בסוף הכל יהיה בסדר...

ועוד בלע החור השחור את הילדותיות חסרת הדאגה , העולצת ומשתובבת , מנת חלקם של ילדים שהוריהם לא באו מ"שם". הרי צריך היה להיות תמיד הכי נקי והכי מסודר , הכי ישר , הכי רציני , הכי מוצלח והכי מצטיין והכי... הכי... מפני שצריך היה להשתתף במסכת הגדולה שהיינו בה שחקנים בעל כורחנו , להשתתף ב"דווקא" הגדול מכולם , ב"אנחנו נראה להם". כל מה שנמנע , נלקח , נעקר מהורינו , צריך היה שיהיה לנו . וכל האופקים שהורחקו מהם ביד הרשע , צריכים היינו אנו לכבשם.

ורק פוליקר שר: "תגדל ילד , ותהיה בן-אדם , ואותך , ילד , אף אחד לא שאל..."

אחר כך , הכורח הזה לחתור תמיד אל הטוב ביותר והגבוה ביותר , שבדרך כלל היה גם הקשה ביותר , הפך לכורח פנימי , לטבע שני . אמביציה , שאינה מופיעה ברשימת הסמים המסוכנים , אבל כובשת כל כך , ממכרת כל כך . כל ניסיון להתחמק , לרוקן את החלל הגדול שהיא ממלאת בך ולהחליפה במשהו אחר , קל יותר , גרם לחלל הזה להתמלא עד מהרה ברגשות אשם הולכים וגדלים . אי אפשר לעשות להם את זה ! ומה יגידו , ולמה בכלל לא הייתי "שם" , אז , ולא עזרתי , ולא עשיתי , ולא הצלתי , ולא שחררתי... עד מהרה אתה נסוג בך מן הבגידה הבלתי-נסבלת בחזרה אל חיקה החמים , הקולט , התובעני תמיד של האמביציה הישנה , זו שמולידה את ההישגים , את המחמאות , את הנחת - מקסה קטן כל כך לחור גדול כל כך...

* * *

יותר מאוחר , הרבה יותר מאוחר , בא הרצון , האומץ , הכורח להסיט את המסך ולדעת . באו שאלות , שרבות מהן נותרו ללא מענה , וספרים , והסרט "שואה" בהקרנה חוזרת . באה השתתפות ראשונה , אחרי שנים של התעלמות , באזכרה לבני עירה של אמא באוקראינה , ומבט ישר אל המסך עליו הוקרן צילום של הגבעה , אשר אל הבור שמתחתיה נורו סבתי , שאת שמה אני נושאת , והדודה רחל . אחר כך אמא הוציאה ממעמקי הארון את החולצה הרקומה , מבד שק גס ומחוספס , שלבשה ביער . "קחי אותה" , אמא אמרה . "שתהיה אצלך . הגיע הזמן".

ואז אמרתי אני - "זהו . אני רוצה לנסוע ל"שם". הגיע הזמן". נסענו . מין מסע שורשים שתחילתו בהונגריה של אבא , וסופו באושוויץ של סבא וסבתא . ראשיתו בבית שבו הולידו סבא וסבתא את בנם - אבא שלי - ואחריתו על חורבות המשקפה בבירקנאו שבה הועלו על המוקד .

* * *

הביקור בהונגריה היה סכיזופרני לחלוטין . ארץ יפה הונגריה . ובודפשט בירתה - יפהפייה ממש . אגם בלטון המקסים בוקק בשמש . במימי הנהרות , בין קרן שמש אחת לשנייה , מראה לי אבא את הדם האדום של היהודים על הקרח . שם נורו והוטבעו על ידי אנשי צלב החץ , כמו משחק . ובין התענגות אחת לשנייה על כבד האווז הנפלא , ועל מרק הדובדבנים האהוב עלי , היה המסע הביתה - אל הבתים והקברות . בית הקברות היהודי הקטן בעירו של אבא , שרק לאחרונה , תחת לחץ אמריקאי , גודר על ידי השלטונות . שם ניצבות מצבות השיש הלבנות של הורי סבי . אחר כך האנדרטה בכיכר העיר . סיפרו לאבא שהוקמה , אך הוא לא האמין . סבב סביבה , בוחן אותה מכל צד , משתומם למראה המנורה ומגן דוד החקוקים על העמוד הלבן , ומגלה את שמות הוריו , דודים ודודות חקוקים באבן .

אחר כך צעידה קצרה , מהוססות, אל בית הולדתו . עוד סיבוב, עוד עיקול בדרך והבית נגלה לעינינו . אבא מתבונן, דומם. אנו עומדים ממול, מצידו השני של הרחוב, ואני מבינה כי אבא לא יחצה את הכביש. כי מנגד יראה את הבית, ואליו לא יבוא. אינו מסוגל. מתוך הבית מתבונן בנו דיירו- בעליו הנוכחי, תחילה בסקרנות ואחר כך במין האָכָה. הוא יוצא את החצר, חוצה את הכביש וניגש אל אבא. "אני נולדתי בבית הזה", זורק לו אבא בהונגריה, חצי בהתרסה, חצי בהצטדקות. האיש, נבוך, ממהר להזמין הביתה. אבא מסרב. האיש מדבר. מספר על הקשיים שאחרי המלחמה. אינו יודע כיצד להיחלץ מן המעמד המוזר. אבא גואל אותו. "הולכים", הוא אומר בעברית. אוחז בזרועי ומפנה גבו אל הבית. צועד נמרצות אל מעבר לפינה, ומראה לי את בית סבו, אב- אביו, ואת מחסן העצים הענק שאיננו עוד ובמקומו עומדים ארבעה בתיים. אחר כך יראה לי גם את הנָכָם, ויכסה על הרגשות המציפים אותו בתיאורים כלכליים של רכוש המשפחה ובתיאורים חברתיים של מפגשי שבת, של מקומות מסתור לנאהבים. רק לא לגעת בכאב...

אחר כך הרחקנו עוד יו תר, אל עירו של הסב מצד האם, אל בית הקברות היהודי. ארבע פעמים קודם לכן בקרו שם נציגי המשפחה ולא מצאו את קברו של הסב. ואני הודעתי לאבא, עוד בטרם יצאנו לדרך, שאנו נמצא את הקבר. מין שליחות שראיתיה כשלי. אני ידעתי, בידיעה גמורה, שנמצא אותו. ואבא - אינו מאמין. שעת דמדומים, ובאור הרך מעבר לחומה נגלה ים של צמחיה ירוקה, עבותה, עשב וקוצים עד גובה מותניים. בתוך הירק הפראי פזורות מצבות, חלקן עומדות, חלקן נוטות, חלקן שבורות, חלקן קבורות בעשב. בספר המתפורר שבכניסה, ארבע פעמים רשום השם: גוטינר. שמות פרטיים משובשים, סימון חלקות אין, ירק כיסה הכל.

בית הקברות גדול. מהיכן להתחיל? עוד מעט חשיכה ואנו חייבים, פשוט חייבים למצוא את הקבר. התפצלנו. אבא לכיוון אחד, אמא לכיוון אחר ואני, לכיוון שלישי. לא חלף זמן רב וזעקה בוקעת מפיה של אמא: "מצאתי! מצאתי!" סכין של קנאה דוקרת בלבי. הכיצד? הרי אני הייתי צריכה למצוא את הקבר. זו הייתה השליחות שלי. לשם כך באתי לשם. למה אמא? ומיד ידעתי את התשובה: צדק היסטורי! כך צריך היה להיות. אמא, שאף קבר אין לה לבנות את מתיה, מלבד גבעה מוריקה, רק היא נועדה למצוא את הקבר האבוד. כאילו הביאה אל המנוחה, תחת האבן הנוטה מיושן, גם את יקיריה שלה. אבא הניח ידו על האבן, על כפות הידיים המפוסלות עליה בברכת כוהנים. מסתכל ולא מאמין. אמר "קדיש". אחר כך, ואולי רק נדמה היה לי, נמחק אחד הקמטים שהיו חרושים במצחו.

* * *

קרן אור והפוגה רגעית במטען הרגשי הכבד כל כך - ביקור בתחנת המעבר לעולים בבודפשט. צפייה מקרוב במעון העולים, באור הזוהר בעיניהם של היהודים מברית המועצות לשעבר המסתובבים בבניין ובגן כלא-מאמינים. ליווי שליחי הסוכנות היהודית בעבודת הקודש אותה הם מבצעים במסירות אין-קץ, קולטים רכבות ביום ובלילה, מסבירים, מפנקים באמצעיהם הדלים, מלווים, מרגיעים, וגם בעיניהם זֶהָר אור, אור מִיִּדְבָּק.

* * *

אחר כך וורשה, כְּבוֹיָה, אפורה, מדכאת. זעקה פנימית: היכן המבול, שימחה את הארץ המקוללת הזו! אני ממהרת אל האומשלאגפלאץ, אל האנדרטה, ומופתעת-לא מופתעת מגלה עליה צלבי קרס מצוירים בגיר.

היום. עכשיו. עדיין. מילא 18, בית הקברות היהודי העתיק, המעורר יראת כבוד. ובערב, מפגש עם ידידי רומן פריסטר, בשליחות בוורשה באותה עת. ואז - הבלתי-יאומן.

כשנודע לו על נסיעתנו למחרת ל "שם", אמר רומן בפשטות לאבא: "אני הייתי באושוויץ". "אני", שמעתי להפתעתי את אבא עונה, "הייתי במאוטהאוזן". "גם אני הייתי שם", מוסיף רומן. זיק בלתי מוכר נדלק בעיניו של אבא. "איך הגעת לשם?", הוא שואל את רומן. ובטרם הבנתי מה מתרחש, ומבלי שהרגיש כלל שהוא עושה זאת, אבא דבר. דבר בשקט, בקצף, וספר. אבא שלי, שסיפורו היה תמיד קבור עמוק בתוכו, אבא שלי, ששיתק תמיד, דבר. בפעם הראשונה בחיי שמעתי את הסיפור כולו:

מחנה עבודת פֶּרֶךְ, הבריחה, המצוד הלילי של הנאצים ההונגרים, כשהמוצא היחיד הוא התייבבות חוזרת בצבא ואז, מאימת ההובלות הליליות החד-כיוניות אל הנהר - הבריחה אל "הגרמנים הטובים" - אנשי ארגון ה"טודט", פלוגות העבודה על גבול הונגריה - אוסטריה ומשם - צעדת המוות אל מאוטהאוזן. מחנה ריכוז, מוזלמן, אחר כך השחרור, החזרה הביתה קודח מטיפוס, ההתעלפות בתחנת הרכבת, הבית, הפגישה המחודשת עם האחיות ששרדו וחזרו מ"שם". אחרי ההתאוששות, העבודה עם האמריקאים, ואחר כך בארגון ה"בריחה", המעבר לאוסטריה, הפיקוד על מחנה הפליטים, המפגש עם אמא, העלייה ארצה.

ישבתי בכורסא, בין אבא לרומן, משותקת, הלומה, מן הסיפור ששמעתי לראשונה, מן העובדה שאבא דבר. נדמה היה לי שכלל אינו ער למה שקרה. שגיתי. רק מאוחר יותר הבנתי כי במסע הזה הפכתי, לראשונה בחיי, מבית אהובה ומוגנת, לבעלת ברית, לשותפה.

* * *

למחרת נסענו לאושוויץ. המכונית גמעה את המרחק שביני לבין ה"שם", מרחק עליו שמרתי שנים כה רבות אך גם ידעתי שאחצה אותו, הרוביקון הפרטי שלי. "ארבייט מאכט פריי", כתוב מעל שער הכניסה. מרגע שחלפתי מתחת לכתובת הארורה, ידעתי ששום דבר לא יהיה עוד כמו שהיה. לא הייתי עוד אני לבדי. צעדתי בדרכם של סבא וסבתא. רציתי לצעוד בדרכם צעד אחר צעד, מן הנמפה אליה ירדו מן הרכבת, מקום בו כף ידו של ד"ר מנגלה קבעה את דרכם אל המוות המיידי, אל תאי הגזים - בעוד דודותי הצעירות מובלות אל החיים - ועד לסוף הדרך, למשכפות. אבל לפני כן, נכנסנו למוזיאון.

כל הסיפורים ששמעתי בעבר על הרי השערות, המזוודות, הנעליים, המשקפיים, מתגמדים כליל מול הדבר האמיתי. הזוועה מחלחלת וחובקת אותך מסביב, ובתוך הזוועה הכללית העוטפת אתה מוצא עצמך נתפס לחידון זוועה של פרטים. אולי תזהה מזוודה עם שם, ואולי שם - המשקפיים של סבא... בתוך ים הזוועה שהמוח האנושי מסרב לקלטה, אתה מנסה להיאחז בפרטים, מנסה וטובע והולך לאיבוד.

בין הביתנים מאירה השמש. תלמידי בית ספר פולנים גודשים את המקום. אני מתבוננת בהם ואיני מאמינה למראה עיני. הם בוכים. התלמידים הפולנים בוכים, ממש, בדמעות. הייתכן? והוריהם, כשהיו צעירים, לא ידעו לבכות? ואם ידעו, למה לא בכו, צעקו, מחו? למה חיו עם הזוועה, השלימו אתה וחלקם אף נתנו לה יד? למה? ריבונו של עולם - אם יש בכלל דבר כזה - למה? אני מזכרת בסיפור על הנער שלא ידע להתפלל, וביום

הכיפורים פילחה שריקתו- תפילתו- זעקתו את חלל בית הכנסת . אבל אלוהים לא שמע את האזעקה . הוא היה בחדר האטום...

נכנסנו לביתן ההונגרי . אני - שוב עם ציפיות . אבא - שוב עם ספקנות צינית . לנגד עינינו הזדקרו ששה עמודי זיכרון, מן המסד אל הטפחות , עשויים אבן שחורה ושמות חקוקים עליהם . רעד אחז בי . "אבא", אמרתי, "שמות". המדריכה הפולנייה שנלוותה אלינו קלטה את המסר שבקולי , אף שדברתי עברית . "הבינו", התנצלה. זה רק חלק קטן מן השמות . ובאמת, כמה שמות היו שם ? ששת אלפים ? נניח אפילו שששה עשר אלף. טיפה בים של שש מאות אלף יהודי הונגריה שהושמדו . אבל אני ידעתי . הרי בשל כך הגעתי ל "שם". השמות קראו לי . הנני . צעדתי אל העמוד עם האות שין . סקירה מהירה של השמות . הם היו שם ! כולם. סבא וסבתא, דודים ודודות, בני דודים ואפילו שתי דודותיי ששרדו . כולם היו שם , משפחתי החקוקה באבן . אבא הסתכל בשמות , עיניו קרועות , גופו רועד . זה היה כמעט קבר , מוחשי כמעט כמו קברו של הסב שמצאנו בהונגריה. אבא עמד קפוא, מתקשה להתנתק.

צעדתי לבדי אל צדו האחר של הביתן , שם עמד קרון בקר , אולי אותו הקרון עצמו בו הובלו סבא וסבתא מהונגריה אל תאי הגזים . הקרון היה אפל . בִּרְכָּתִי בלבי את התיק הגדול והכבד המלווה אותי תמיד . היה בו מקום אפילו לפנס כיס קטן . עכשיו מצא הפנס את ייעודו . קרן האור הקטנה התפרצה אל תוך הקרון , חושפת את האופל המסתתר בו. גם את זה הייתי מוכרחה לראות, להפנים, לחרות ולצרוב בתוכי, לתמיד.

צעדנו הלאה. הגענו אל עמוד התלייה עליו נתלה מפקד המחנה הראשון , בתום המלחמה. פתאום אבא אמר: "צלמי אותי ליד העמוד . " עוד צעד כל כך לא אופייני לאבא שלי , כמו רבים אחרים במסע . צילמתי, ואז, כשמבטו ספק מתמקד ספק בוקה אל העמוד, אמר אבא: "אותו תלו, ואני - כאן".

הגענו אל הרמפה . לאט, כשאני מנסה להניח כפות רגליי ממש לתוך עקבותיהם של סבא וסבתא , צעדנו אל שרידי המִשְׁכָּפּוֹת . לא הרבה הותירו אחריהם הגרמנים , בניסיון לפוצץ לאבק דק את עקבות פְּשָׁעֵיהֶם כשטבעת בעלות הברית מתהדקת סביבם . עֵי אַבְנִים גדולות , והמסילות המבהיקות בשמש . נעמדנו לידן. המדריכה הפולנייה, בראותה את אבא פותח ספר תפילה, הבינה, התרחקה והשאירה אותנו לנפשנו. איחלתי לאבא מזל טוב ליום הולדתו השבעים. כן, דווקא "שם". ואבא אמר "אל מלא רחמים..."

אחר כך עשינו דרכנו בחזרה מן המוות אל החיים . בית הכנסת היהודי העתיק בקרקוב , עם קבר הרמ"א בן למעלה מארבע מאות שנה . בית קברות שנשמר במלחמה משום שיהודי הקהילה קברוהו תחת גבעת עפר . נסתר מעין הפורעים נִשְׁמֵר , ומשִׁנְחָשֶׁף הוכיח לכל כי מורשת ישראל עוד קיימת. ואפילו לזקנה היהודייה שפגשנו בבית הכנסת הצמוד, בֵּן בִּישְׂרָאֵל, היום, עכשיו. בוורשה - שוב - תחנת המעבר לעולים לישראל. שוב מראות מרגשים של עולים וקולטים , של עבודת קודש הנעשית בצָנְעָה , ללא הרף, מדליקה אור נִגְהָה בשמי פולין האפורים.

הטיסה חזרה ארצה סוגרת מעגל. טיסת עולים. נמצא בה היהודי הזקן, יהודי העבר, אשר ביידיש רצוצה מראה לי בפנקסו, סדורים בזה אחר זה, את שבעים ה"קדישים" שלו. שבעים איש עליהם אומר הוא קדיש. ונמצא בטיסה גם דני הקטן בן יגאל, ילד חמוד, חייכני, חם, שמח, יהודי העתיד. ונמצאתי אני. צברית שר גלה האחת באוקראינה ורגלה האחרת בהונגריה. ילדה שמונה ומוגנת שגדלה ומצאה את העוז להביט לאחור, ולא הפכה לנציב מלח. ילדה שחצתה את הרוז'קון. ילדה גדולה.

חיה שביט

ניצולת שואה מיוון. צילום: איתיאל ציון, דור שלישי יוון

מירסול (מירה חברוני)

קיבוץ מצר

(השיר נכתב בשנות השמונים)

כבר ארבעים שנה ויותר
מהלכת במדבר שתיקותיה
עמוסת גוויות ילדותה
כי אימי, סעורת שואה
רדופת צללים
עוד מבקשת לה
חלקת אלוהים שלווה
והזמן שעובר
רק מרחיק, לא מניח

בלילות על מיטתה
שבה אל מחוזות
נוף ילדותה
אל הגדרות
אל ריחות המתים
הכינים, המדים
מצוקת הרעב
ונביחות הכלבים
כי הזמן שעובר
רק מרחיק, לא משכיח

מקפידה להסתיר
בתוך נעליים סגורות
בהונות חסרים
שקפאו ונשרו שם בשלג
לפני ארבעים שנה ויותר
והתער החד בו חתכה
בבשר רגל אימה הנמק
מצמרר את גופה
גם היום

כי הזמן שעובר
רק מרחיק, לא מרגיע

אין ניצול,
כי מי שהיה
שם בתופת
כפסיפס מאסף
דיוקנו האבוד
עד היום

ואימי, סעורת שואה
רדופת צללים
עוד מבקשת לה
חלקת אלוהים שלווה
לוחשת ככפופית שד:
יהיה טוב, יהיה טוב...
כבר ארבעים שנה ויותר

ILEX BELLER

אילקס בלר, מיין קליינע שטעיטל

הבדידות והלבד של בת הדור השני / אלמונית דברים שהופיעו בפורום דור שני בתפוז ב- 19 בדצמבר 2005

לקח לי הרבה זמן לקבל החלטה לכתוב כאן ולשחרר את כל תחושת המועקה שיושבת על ליבי . קצת על עצמי - הורי ניצולי השואה. אמא שרדה את זוועות "אושוויץ" ואבי ז"ל שנפטר לפני 5 שנים שרד את מחנה העבודה "בוכנוולד". הורי שעלו לארץ בשנת '51 עם 2 אחיי הגדולים, עלו ממחנה מעבר בגרמניה היישר למעברה בבנימינה (אחות שהייתה אז בת 4 ואח שהיה אז בן פחות משנה).

אני נולדתי כבר לטוב, לאחר שעברו לבית פרטי, כ-10 שנים לאחר שעלו לארץ, אבי עבד מאוד קשה כמו רוב העולים באותה תקופה ואמי עבדה כמטפלת ועוזרת עד שהתייצב המצב ואז הייתה האמא האולטימטיבית שמחכה לנו בבית בצהרים עם ארוחה חמה.

מאמינה שרוב האנשים שמשתתפים כאן בפורום הנפלא, מנענעים בראשם להסכמה ואומרים לעצמם "היא לא היחידה... כולנו עברנו את אותו תסריט כבני דור שני לניצולי השואה".

לא אעמיס בסיפורים על כל הטראומות והפחדים בכל פעם שיצאנו מהבית ואיחרנו בדקה או מה קרה כשלא סיימנו את כל האוכל מהצלחת או מה היו ההערות כשעצבנו את אמא בבית.

מצד אמי לא נשאר בני משפחה רבים, נשארו 2 דודים רחוקים שלפני הרבה שנים נפטרו ולא נשאר אף אחד מהצד שלה.

מהצד של אבי ז"ל נשארו כמה אחים אך מאחר שהם היו חרדים ואנחנו חילונים הקשרים נותקו למעט הלוויות לצערנו.

לצערנו אחותי, אחי ואני גרושים. לכל אחד מאיתנו תיק כבד על הראש, בעיות פרנסה וקשיים יומיומיים. לאחותי ילדים שכל אחד מהם עסוק בענייניו ולא בדיוק "הראש שלהם באמא שלהם", אחי שאין לו קשר בכלל עם הילדים שלו כי כל הזמן עסוקים בלהתחשבן אם נותן להם כסף או לא ואני שיש לי בן חייל, בן מקסים שהוא כל החיים שלי ולולא הוא לא יודעת אם הייתי נשארת עדיין שפויה.

האמא שתהיה בריאה מתקרבת לגיל 80, אשה קשה עד בלי הכר. אשה שתלטנית וחטטנית שחייבת לדעת כל דבר מה קורה איתי ועם אחותי ולהתערב בכל פסיעה ופסיעה כאילו היינו בנות החסות שלה. לא מסוגלת לפרגן לנו בשום דבר ואם נצא לנופש או לחופשה קצרה, בחיים לא נשמע מילה טובה של פרגון אלא תמיד את המילה המבקרת "אין לכם מה לעשות עם הכסף?" או "מי משוגע שנוסע לחופש בחורף?" כל הזמן רק מצפה שנעשה עבודה ונזמין אותה ונדאג לה והיא מבחינתה לא עושה כלום למען עצמה.

להגיע אליה (היא גרה דקה מאחותי ו-5 דקות נסיעה ממני) מאוד לא נעים כי הבית לא נקי, ותחושה קודרת בבית ועל כל דבר רק טענות.

מוכרח לציין כי אמי אשה עצמאית, צלולה והולכת יום יום למועדון קשישים. מעבר למועדון היא לא עושה כלום עם עצמה.

חוץ מטלוויזיה מהצהרים עד הלילה וכך גם בשישי שבת לא מזיזה עצמה ולא מעניין אותה כלום, לא הולכת לאף אחד אלא אם כן אנחנו נקרא לה אלינו.

הבעיה הקשה ביותר, שמצאנו את עצמנו (אחותי ואני) לבד, שתינו בלי בן זוג, שתינו לבד בבית, הילדים שלה כל אחד והחיים שלו והבן שלי חוזר פעם בשבוע או פעם בשבועיים מהצבא. את אמא אי אפשר לשתף בשום

דבר ואין לנו עם מי להתייעץ ואת מי לשאול, אם נשאל אותה או נספר לה משהו זה יחזור אלינו כמ ו בומרנג ומה שיש לנו זה היא אותי ולי אותה, ורק לאחרונה התקרבו מאוד.

היום פתאום העל יתי בפניה אפשרות "אולי נחפש משפחה שתאמץ אותנו" מרגישות מאוד לבד, בא חג אין אף אחד.

עם הבת שלה אין לי שום קשר כי "אני לא לרמה שלה" וכשמגיע חג אני מוצאת את עצמי יושבת ליד שולחן החג עם אמא שלי ועם הבן שלי כי אחותי כמובן אצל הבת שלה.

לא פעם אני מקנאה באלו שיש להם משפחות גדולות, יש את מי לארח ואצל מי להתארח. למה לנו אין???.

זהו... ואוווווווו כתבתי וכתבתי אבל הרגשתי שחייבת לשחרר את זה באיזה שהוא שלב.

מצטערת על האורך ואשמח להתקבל לפורום, ולמשפחה הנפלאה שלכם.

תודה על ההקשבה.

ניצולת שואה מיוון. צילום: איתיאל ציון דור שלישי לניצולים מיוון

כינויו של אבא / יוסף השלמה

הלן וינינגר לבנת

לנגן - כשדומעות עיניך
מול הכאב הנורא מכל
שעולם שפוי מת מולך
ואתה להצילו לא יכול

לנגן- כשמוטלים מתיך
כשלתינוקת שלך אין מה לאכול

לנגן- לשמח את אויביך
תמורת קליפות מאשפה
וכיכר לחם שחור

אותנו לא יגרשו ולא ישרפו

זה קרה פעם אחת יותר מדי

ואין לי ארץ אחרת!!!!

מירי לביא, מהסדרה "ירושה"

אנחנו – "פולניות"

מאת: לילקה מילר – קוויאט [המקור בשפה הפולנית]

לכל שפה אופי המיוחד רק לה, תכונות מיוחדות,

אימרות ומובלעות דיבור ספציפיות.

לעתים, מה שלא נאמר מעביר יותר מסר

מאשר ריבוי מילים מיותרות וחסרות משמעות

מזה שנים מספר קיים בשפה העברית שם תואר רב- משמעי – "פולניה". הכינוי "פולניה", כלל אינו מתאר

או נוגע למקום ההולדת, בדומה לאימרה ש"רומני" זה לא לאום, אלא מקצוע.

"פולניה" הינו כינוי הבא לתאר תכונת אופי, אופן ההתנהגות, תגובה למתרחש ולסביבה;

תיאור היחס לאנשים זרים ולמשפחה, אופן ההתבטאות ואפילו המראה החיצוני, צורת הלבוש, צבע השיער,

כן – במיוחד צבע השיער – כל גווני הבלונד המצויים בשפופרות הצבע תוצרת "וולה" (לא, זו אינה פרסומת

למפעל, אני אוהבת פרסומות ואני מכבה את הטלוויזיה ברגע הופעתן על המרקע]. אם אחת מאיתנו מקבלת

מתנה ומודה עליה בחיוך ידידותי , אומרים לה : " אל תהיי פולניה !". אם היא אינה מודה די בלבביות –

אומרים: "פולניה, מרימה את האף, כזו גאוותנית!".

כפי שניתן להסיק מהנאמר, ברור ש"פולניה" הינו כינוי שלילי לחלוטין, נטול סימפטיה, הערכה ואהבת הזולת.

זהו כינוי המוגבל למקום המגורים – ישראל, למקום ההולדת – פולין, למין – אישה ולגיל.

נשים צעירות מאד או אלה המבוגרות, הקשישות באמת – אינן נכללות במכסה. ובכן, המדובר בנו,

בי – סליחה שאני מזכירה את עצמי במקום הראשון , אך הרי הנני "פולניה", ובידידותי, חברותי ובנות דודתיי

הספורות, שרק בדרך נס שרדו את השואה.

מרב התלהבות שכחתי לציין את החשוב ביו תר: "פולניה" הינה בחורה שעלתה לישראל לאחר שנת 1945.

היא הגיעה מ"שם". אנחנו כולנו מ"שם". כולנו היינו ילדות עת פרצה המלחמה ב- 1939. לכולנו לקחו הכל.

אמא, אבא, אחים, אחיות, סבתא וסבא, בית. ספרים, עפרונות צבעוניים, ספר זיכרונות בו רשמו חברותינו

לכיתה את השטויות החמודות, כשעוד היינו רכות בשנים:

"למעלה הוורדים, למטה הלילך- יתפגר כל מי שלא אוהב אותך!". כמו גם פנינה ספרותית נוספת:

"אני אוהבת דייסה סמיכה, אני אוהבת קפה דליל, לא אשכחך גם אם אהיה אשת איש!".

אחדות מאיתנו היו אז בנות 9 או 10 שנים, עדיין הותר לנו לשחק בצעצועים, לא כן?

לקחו לנו גם את הצעצועים, הכדורים, האופניים והבובות. אולי הבובה האהובה עודנה מונחת אי שם בפינה וממתינה לבוא "אמה"?

גנבו מאתנו את ילדותנו. גזלו מאתנו את השנים המתוקות ביותר, כמעט את כל ה-"עשרה":

חמש-עשרה, שש-עשרה, שבע-עשרה, שמונה-עשרה, תשע-עשרה...

קרעו את החיך מפנינו, גזלו מאיתנו את האמונה באדם ובקשת שבשמיים. גזרו את צמות ינו, גילחו את ראשנו.

אלה שלא הובלו למחנות ההשמדה התחזו ללא יהודיות. ניירות אריים. תיאור חדש משנת 1939: הייתי "על ניירות אריים".

ה"אריות" החדשות רעדו מפחד בשל כל מבט, מפני הצעדים בחדר המדרגות, מפני הנעת ידית הדלת.

הן ברחו ממקום למקום, מהמרתף לעליית-הגג, ממסתור אחד למשנהו. חיות נרדפות – ילדים יהודיים.

הגענו אל "הארץ המובטחת". לא ביקשנו דבר, לא דרשנו מאומה. לאיש לא סיפרנו על מה שהיה, מה גם שאיש לא רצה לשמוע.

באשר לי – אספה אותי משפחה טובה ואוהבת, אחות אבי. אושר! ללא הרף האכילו אותי, פתחו בפני את הכל – בית, לב וכיס. הכל – מלבד אוזן קשבת.

לא רצו לשמוע, לא רצו לשמוע דבר. מעולם לא היו לי קשיים להביע את עצמי. אמרו לי: "לילקה, שיתקי..."

אולי חשבו שהזיכרונות מכאיבים מדי, האמת אכזרית מדי.

אני מבינה הכל, אלא שעד היום איני יכולה לתפוס כיצד זה שלאנשים שעשו לנו את מה שעשו, לא היו קרניים על ראשם, פרסות לרגליהם וזנב.

כיצד זה שהם נראו רגיל, האזינו למוסיקה קלאסית, רכבו על אופניים עם נשותיהם וילדיהם אל הפיקניק בחיק הטבע.

אלא שאז, בנובמבר 1945, כל כך רציתי לספר למישהו על הכל, כל כך רציתי לשיר את השירים מגטו לודז'.

זה נכון שאני זיפנית נוראה, אך אין בכך כל חשיבות. שירים אלה היו קרובים ללבי, עזרו לי לשרוד את המלחמה.

מדוע לא נתתם לי לדבר? מדוע לא נתתם לי לשיר? מדוע?!

אנחנו, כל הילדות מ"שם", לא צפינו לשום דבר מיוחד. רק לקורת גג, לעבודה ואולי גם ללימוד מקצוע.

קורטוב של חמימות, מילה טובה, תקווה, אולי בכל זאת מישהו ניצל? אולי יקרה נס?

אלה מאיתנו שהיו בעלות משפחה היו מאושרות , הצעד הראשון לחיים היה כבר מאחוריהן, הייתה להן תמיכה, יד מושטת לעזרה.

בחלוף הזמן כל אחת מאיתנו מצאה כתף גברית להניח עליה את הראש , אולי לבכות עליה מעט ואח"כ לזכות לחיבוק.

הקמנו משפחות, נולדו לנו ילדים . כיצד אומרים אצלנו ביום העצמאות : "לתפארת מדינת ישראל". אם כך, במה אשמנו, אנחנו- ה"פולניות"?

ILEX BELLER

אילקס בלר, מיין קליינע שטענייטל

האם אינכם מרוצים מאתנו ? אנחנו לא זוכות מכם לעידוד ואתם נוטים לבקר אותנו . זאת משום שהורינו עוד הספיקו לחנך אותנו כיאות, לימדו אותנו להיות בני אדם. זו מורשתם היחידה – אותה העברנו לילדינו. לאותם ילדים שאין להם לא סבתא ולא סבא , לא דודות ולא דודים ולא בני דודים . בבית הורינו היינו מוקפות אהבה אך לא פונקנו יתר על המידה.

שלחו אותנו לבתי-ספר טובים אפילו אם לא היו להם האמצעים לכך.

האם אתם לא מרוצים מאיתנו משום שאנחנו יודעות כיצד להתנהג , אנחנו בעלות נימוסים טובים , אנחנו משכילות? למרות שהגרמנים זרקו אותנו מבית הספר בימי המלחמה הראשונים , השתדלנו להשלים את השכלתנו.

רכשנו מקצוע, יש בינינו רופאות , אחיות, מורות. למדנו עברית, שפה לא קלה , עבדנו במוסדות ממשלתיים , בנקים ומשרדים.

אחדות מאיתנו עבדו בהתנדבות – למען טובת הכלל . בעלינו, שיהיו בריאים , מרוצים מאיתנו , רק לעתים מתלוננים וגם אז רק למראית עין , כדי לא להטיל בנו "עין רעה". הילדים – טפו, טפו, טפו! על הנכדים מיותר לדבר, ואם כבר מדברים – לא מקובל לשבחם , זה לא יאה! הצגת התמונות אסורה באופן רשמי , הרי אנחנו לא "יאכנעס".

לחג הפסח כל אחת מאיתנו מכינה "קניידאלאך" רכים ונפלאים, "געפילטע פיש" שנמס בפה וחזרת שיכולה להחיות מתים.

כל אחת מאיתנו יודעת לאפות עוגת גבינה , עוגת תפוחים ועוגת שמרים עם פירורים . זה נכון שלעתים העוגה לא מוצלחת, איש אינו מושלם! אך לעומת זאת מרק העוף שלנו , מרק הכרוב, החמיצה המבושלת על עצמות ומרק הגריסים ראויים לעיטור כבוד.

כולנו לבושות בטוב טעם, יפות ואף אחת מאיתנו לא נראית כפי גילה.

לפני מספר שבועות הופיע בעיתון ישראלי מאמר פרי עטו של פסיכולוג כביכול על נושא ה...כן, צדקתן – ה"פולניות".

איני יודעת האם בעל המאמר הינו "הוא" או "היא", שכן כפי הידוע, בעברית השמות זהים לשני המינים,

כמו: יובל, אור וטל. לכן לנוחיותי אשתמש במין זכר.

ובכן, אותו בוחן כליות ונפש חסר ניסיון "השכיב" את כולנו על הספה , דוגמת זיגמונד פרויד המנוח ופרק את חיי הנפש שלנו לגורמים ראשונים.

נזכרתי במעמד דומה שהתרחש בביתנו : בעלי האהוב, מייטק, החליט לתקן שעון שפסק מלכת . התיישב ליד שולחן המטבח , ביקש ממני להביא לו מלקטת לגבות ועוד "שיפוד" כלשהו ונרתם לעבודה . פירוק השעון לגורמים הצליח לו מאד , לא היווה שום בעיה . אלא שהרכבת ה "קרביים" חזרה, אם לומר בעדינות , לא הוכתרה בהצלחה מרובה!

הדבר דומה לאותו ברנש מהעיתון . אותו פסיכיאטר כביכול הדביק לנו , ה"פולניות", את כל התסביכים בעלי האופי הניירוטי, האפשריים והבלתי-אפשריים ואת כל תופעות מחלות הנפש וההפרעות הרגשיות המוזכרות

בספר הלימוד לסטודנטים בשנה הראשונה ללימודי הפסיכולוגיה . במקרה אני מכירה את החומר די טוב , שכן אני מתעניינת בפסיכולוגיה, למדתי באוניברסיטת רמת-אביב אצל פרופסור שולמית קרייטלר המופלאה. אך המומחה מהעיתון פרק את ה "אגו" שלנו לגורמים ובדומה למייטק עם השעון , לא ידע להרכיבו מחדש ותעה במבוך, ממנו לא ידע לצאת.

חלקים וחלקיקים שונים מה"אגו" שלנו נותרו מתחת ל"ספת פריד", בדומה לעשרות כדוריות וקפיצים משעוננו ז"ל, שנותרו על שולחן המטבח . השעון כמובן לא תקתק עוד , אך אני, תודה לאל, עדיין ממשיכה לדבר . לכן כתבתי עלינו – על ה"פולניות".

אתם מקנאים בנו? שיהיה לכם לבריאות! מגיע לנו. מלבד כל מה שנלקח מאיתנו, לקחו לנו גם את בריאותנו. אנחנו "מרימות את האף"? יש לנו הזכות לכך. מדוע? כי אנחנו "פולניות"!!

אנחנו, הילדות מ"שם", אנחנו - ה"פולניות".

כולן,

אלות, אנדז'יות ואנקות,

אלינות, באשיות וביאנקות,

ברונקות, בלומות, צלינות,

צילות, צשיות ודינות,

דיאנות, דורקות, דאנושיות,

אוות, אלז'וניות, אסתושיות,

פלוניות, גוטות ופאניות,

הניות, האנקות והאניות,

הלנקות, אינקות ואירקות,

יאנקות, קארולות ולילקות,

לולות, לושיות ולוצינקות,

מיניות, מארישות, מארילקות,

ניושיות, נאדז'יות ואולות,

פרלות, פאולינקות ופולות,

רניות, רוז'ות, רחלקות,

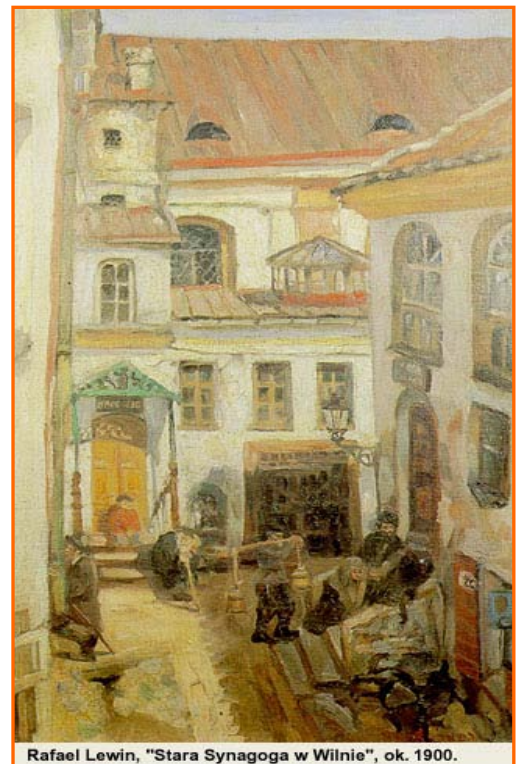
סאבינקות, שרקות, סארנקות,

טולות, טאובות וטושיות,

זישיות, זולות וזושיות.

אני מברכת אתכן, אחיותיי למחנות, הילדות מ"שם" – ה"פולניות"!

[עברית – אווה לוטם]

רפאל לוין, בית הכנסת הישן בוילנה, 1900

הגיבורים שלי מאת : מיכל שטיין

הייתי בבלוק של סבתא שלי. בלוק מספר 20 באושוויץ- בירקנאו, קרוב קרוב לקרמטוריום. בניגוד לסבתא שלי, עמדתי שם קבורה תחת שכבות בגדים כמספר שכבות הבצל, שיערי הבלונדיני והמתולתל גולש על כתפיי ומלטף את גבי, ובידיי אחזתי בחוזקה את דגל ישראל הלבן, הטהור. וחשבתי על סבתא. במשך שמונה ימים לקחתי את הגיבורים שלי לכל מקום. הגיבורים שלי, שהם יותר חזקים מסופרמן ומספיידרמן, הגיבורים שלי הם סבא וסבתא שלי. הם נתנו לי כוחות.

לקחתי את סבא וסבתא איתי לבורות הירי ביער לופוחובו , לקחתי אותם לטרבלינקה , למיידנק, לגטו ורשה וכמובן לאושוויץ.

הם היו איתי כשעברתי מסע שלא אעבור עוד לעולם, מסע שכל אחד צריך לעשות, יהודים ולא יהודים כאחד, כולם צריכים לראות לאיזו אכזריות יכולה שנאה להוביל בני- אדם.

תמיד הייתי ציונית מאוד , פטריוטית מאוד , מאלה שבוכים ב"התקווה" ומצטמררים למראה המגן- דוד הכחול המרחף על מצע לבן בוהק בין שני פסים כחולים . תמיד הייתי אחת מאותם אנשים שמעריכים את הדברים הקטנים של הבריאה, את אותם דברים מובנים מאליהם.

אבל רק שם , בתאי הגזים החנוקים במיידנק , בצינוק בבlook העינויים באושוויץ ועל האדמה המקוללת בטרבלינקה, רק שם פתאום התגעגעתי למדינה שעזבתי לפני יומיים , פתאום ארוחת הערב נראתה לי כמותרות ומשפחתי המונה חמש נפשות ו עוד סבא ושתי סבתות לא נראתה לי כל- כך קטנה.

יותר מכל הייתי גאה : גאה ביהדותי, גאה במדינת ישראל , גאה בדגל ובהמנון , גאה בעוצמה שלנו כעם שלא ניתן לכלותו, ויותר מכל הייתי גאה בסבא וסבתא שלי ובהמוני הגיבורים האחרים שניצלו ונקמו את נקמתם בכך שזכו לחיות ולספר על אותה תקופה נוראה.

הייתי שם. ראיתי. סגרתי מעגל. עכשיו אני מעבירה הלאה ומנציחה . אני הפה של אותם קורבנות שפצו פיהם לגשימה ושאיתם הייתה מלאה בגז, אני הנקמה של אותה אישה שזעקה לנקמה לפני שנתלתה על הגרדום , אני ואת ואתה, כולנו נרות זיכרון שלא יכבו לעולם.

מיכל שטיין, חיילת בת הדור השלישי, כתבה את הדברים בעקבות מסע לפולין באוקטובר 2003

הכיכר בוִיטבֶּסק -1917- מרק שגל

לא לשכוח / דב ליפשיץ

ששים שנה ממרחק
עדין שומע אותו חזק
קול ילד רך
שזכרו כמעט נשכח
לא נותן מנוח
לוחש באזן
נותן בי כח:

לא לשכח
לא לשכח

אל תשכחו את ההולכים
רַבּוֹת אַחִינוּ הַנְּטָבִים
אֶת גְּאוֹת הַהִרְיָה
אֶת דְּמָעוֹת הַתּוֹגָה
אֶת הַצֹּרְרִים הָעוֹלָצִים
הַחֲלוֹנוֹת הַמִּתְנַפְצִים
אֶת הָאֵם הַבֶּן הָאֵב

אֶת מִי שֶׁפָּאָב
וּמִי שֶׁאֵהָב.

בְּשׁוּר מִבְּשָׂרְךָ
דָּם מִדָּמְךָ
עִם מַעֲמָךְ

הַקּוֹל הוֹלֵךְ וְחוֹזֵר
זָכְרוֹן בְּכַח שׁוֹזֵר
בְּרָגָעִים קְשִׁים עוֹזֵר
וּמִבְטִיחַ:
נֶצַח יִשְׂרָאֵל
לֹא יִשְׁקָר

ILEX BELLER

אילקס בלר, מיין קליינע שטעייטל

מדוע החלטתי להיות חבר ב"דורות ההמשך"

מאת: מ. אייזיק

בשנת 2002 נסעתי עם אבי, אחי, וקבוצה קטנה של ילידי העיירה איבייה לטיול שורשים במקום. כיום נמצאת העיירה בתחומי בלרוס, אז הייתה היא בשטח פולין. חיו בה אז 4,000 תושבים: 3,000 יהודים, 500

טטארים מוסלמים, ו- 500 נוצרים פרבוסלאבים ופולנים קתולים. מיפקד מקומי הראה שהיהודים היוו 76% מתושבי העיירה.

העיירה בת 8,000 איש היום, נראית כמעט כמו אז. בתי עץ צבועים כחול וצהוב. כבר כשהתקרבונו למקום, ניסיתי לקרוא את שלטי הדרך. אחזה בי התרגשות בלתי מוסברת. בהמשך התארחנו אצל ראש העיירה, סיירנו מעט כה וכה, ואז הגענו למקום בו נטבחו ונקברו 2700 מיהודי העיירה. במקום ניכרו בורות באורך 30 מטר, ברוחב 3 מטר, ובעומק 3 מטר. שם, שמעתי פעם נוספת את הסיפורים הקשים של אבי, והם נשמעו אחרת, באתר עצמו. שנים שמענו בבית סיפורים של אבי על הפרטיזנים והיערות, הקור והשלג, הבריחה והלחימה. בשטח, פתאום הכל לובש פנים, הסיפורים קורמים עור וגידים, הכל חי ונושם.

בעיירה חי **יצחק גומניץ** היהודי האחרון, ואשתו. התארחנו בביתם. בחצר, בתוך מבנה חשוך, עמדה פרה עגומת מבט, לעסה תוך שיעולים תכופים, תפוחי עץ ומלפפונים. בחצר – באר כמו בסיפורים. מרימים קרש, מתגלה גלגלת, אליה קשור בחבל - דלי.

מעלים מים מעומק 10 מטר, מים צלולים וקרים. בכל חצר בעיירה, עץ תפוחים עמוס פרות קטנים. אשתו היהודייה של המארח – רופאה. במטבח אין מים זורמים, רק כמה סירים ענקיים מלאי חלב מן הפרה, בשלבי גיבון וחביצה שונים.

השירותים – בחצר, כמו בבקו"ם של שנות ה-70. הרופאה נוטלת מן מקל דק וגמיש ובקצהו מלבן פלסטיק, ומכה קלות על הקיר.

הזבוב מת, אך לא נדבק לקיר, אלא צונח בהשלמה לרצפה, לצד רבים מחבריו. האיש, חבר ילדות של אבי. הם מדברים כאילו נפרדו לפני כמה דקות, טופחים איש על שכמ רעהו, דוחפים אחד את השני, ומדברים עם הידיים.

תמונה שנמסרה למוזיאון **לוחמי הגטאות** ונשמרת שם

1944 – הניצולים נוכחים בפתיחת קבר האחים ההמוני. בידינו דו"ח הוועדה שפתחה את קבר האחים וספרה את הגופות, עליו חתום סבי, יו"ר הוועדה ורופא העיירה. הכחשת שואה? לא באזורים אלה של מזרח אירופה.

במקום הרצח, אבי מספר בהתרגשות, ביידיש, לחבריו המבוגרים, סיפור שטרם שמעתי. הוא היה בן 16. אחרי הטבח, עברה משאית גרמנית וליקטה צעירים יהודים, אחיו הגדול והוא ביניהם, על מנת שיכסו את הבורות העצומים. הם קיבלו אתים והחלו במלאכה.

אבי ראה מידי פעם גופות של שכנים , חברים בני גילו ובנים של מכרים , כולם מדממים , מעוותים, חלקם מפרכסים, עם הבעת חרדה על הפנים.

הגיעה משאית עם סיד , והם נדרשו לשפוך סיד על הגופות . הליטאים, האינזאצגרופה שביצעו את הטבח בפועל, המשיכו לדרכם, לטבח הבא. במקום נותרו מספר שוטרים, מעט גרמנים מהממשל הצבאי – חיל המצב, וכמה ז'נדרמים.

ביניהם התרוצץ שיכור , מתנשף מהתרגשות , בן כיתה פולני של אבי , ז'בריק, שמונה כמפקד המשטרה . האדרנלין עבד אצלו שעות נוספות. כולו מזיע מרעש הירי , וההתרחשות שלא תאמן. פתאום הוא חשוב . לפתע, מבין הגופות המכוסות, נשמעה יללה חלושה באידיש: "חברים, הצילו, עזרו לי". אבי זיהה את שכנתו העירומה.

חבריו נתנו לה בגד להסתיר את מער ומיה, וסייעו לה לעלות מן הבור . נערכה התייעצות מה לעשות . אבי אמר, שכן כיתתו כאן , בחור בן 18 שלמד עם צעירים ממנו. הלך אבי למידעו, לשאול מה לעשות . אמר ז'בריק: " יש כאן גרמני אחד , הוא גרמני טוב , לא כמו כולם , אשאל אותו". הגרמני שמע, התקרב לאשה הרועדת והבוכיה , ואמר בשפתו של גתה :

" יותר טוב בשבילי , יותר טוב בשבילך , ויותר טוב בשבילה , שהיא תמות". אמר, הוציא אקדח, וירה בראשה מקרוב .

ילדה בת שמונה שחולצה גם היא מהבור, פצועה , כבר הושבה לגטו שזה עתה הוקם. הדבר נודע לגרמנים בעקבות הלשנה. לאחר איום על היודנראט בהרג עשרים איש, הוסגרה גם הילדה, אל מותה.

אבי מתאר איך ראה את ראש היודנראט נושא את הילדה על כפיו, מוסר אותה לגרמנים, שירו בה מיד.

השלט על האנדרטה

כשהגיע אבי לראשונה למקום הרצח בשנת 1989, היה שם שלט שאמר : כאן נהרגו 2524 אזרחי ברית המועצות בידי הנאצים הפשיסטים.

כאילו הם נרצחו בגלל היותם **רוסים**.

במקום הוקמה אנדרטה נאה ומכובדת, המתוחזקת על ידי בני המקום, ותלמידי בית הספר בעיירה. האחראי מקבל תשלום מבני העיירה בארץ. העוול ההיסטורי – תוקן. על השלט החדש מצוין ברוסית, אנגלית ועברית , שכאן נרצחו יהודים, ויש דגל ישראל. בנוסף , העיד אבי במשפטם של האחראים הגרמנים על הרצח ההמוני, במשפט שנערך בשנות ה – 60. הם סיים חייהם העלובים בכלא .

נסענו שתי דקות , והגענו לבית הספר של אבי . צילמתי אותו על המדרגות . הלכנו ברגל לאגם מקסים , מים קרים, מתוקים ונקיים.

טחנת קמח ישנה – "מיל". באגם שטו להקות ברבורים , ופרחו נימפיות. שקט פסטורלי. סביב האגם משפחות קטנות ושקטות יושבות ופניהם מחייכות . כמה ברבורים עלו לגדה על מנת לקבל מידנו לחם . היה צריך להזכיר לי, שהאדמה כאן רוויה בדם יהודי.

שמתי לב לעובדה שכמעט כל שם של עיירה שעברנו בה או שמה עלה בשיחה , הזכיר לי שם משפחה של מישהו שאני מכיר.

שנים שאלתי את אבי איפה למד לשחות , ולמה הוא נכנס לים ונעלם , למרות תחינות הרמקול של המצילים המתוסכלים.

הרבה שמעתי על האגם, "האגם קופא בחורף ועושים עליו סקי". המים קרים, ושחיה בים בחורף הישראלי לא עושה עלי רושם".

עלינו שלושים מטר מהאגם במעלה הרחוב והגענו לצומת. אבי הסביר לנחמה מהקבוצה היכן עמד בית אביה ומאחוריו בית דודה.

הוא וחבריו הסתכלו על הרחוב מלא המהמורות, ועברו בית אחר בית במבטם וציינו מי גר בכל בית. מידי פעם חלף בדרך הרעועה, אוטו ישן, מעשן ומקרטע ונהגו הביט בנו.

אז, סיפר אבי על היום ההוא. 12 במאי, 1942, יום אביב נאה וחמים. הכל ירוק אחרי החורף. תחילה כונסו היהודים בכ"כ. שם שמעו נאום ארוך מפי וינדיש, המפקד הגרמני של העיר, המסביר להם שהם יצורים מאוסים, גנבים ועצלנים והמלחמה פרצה בגללם. אחר כך הוסבר להם, שהם יושארו בחיים, לפי מידת סיועם למאמץ המלחמה של הרייך הגרמני.

הם היו מוקפים מאות שוטרים וחיילי אס. אס. חלק מהחיילים סרקו את בתי היהודים, למצוא כאלה שהתחבאו. ע"י הכיכר, היה השוק.

שם מצאו יהודי נכה, שתירץ את אי הת"י צבותו בכ"כ כנדרש, בכך שאינו יכול ללכת ללא עזרה. לעיני כל הקהל הוא נגרר לאחת החנויות, נורה בראשו.

בטרם הוסע אל הבורות עם חבריו על מנת לכסות את גופות הנרצחים, הם נאלצו להעמיס את גופותיהם של אלה שניסו להתחבא, אך לרוע מזלם ה"תגלו". ביניהם הנכה, אותו התכבד אבי לסחוב. הוא ראה את חור הכדור במצחו של הנכה, וכשהוא מספר זאת, הוא מליט את פניו.

היהודים המפוחדים הסתדרו לפי משפחות, והחלו צועדים מהכיכר בדרך היורדת לכיוון האגם, ברחוב ברנרדינער גאס, לכיוון המנזר הברנרדיני. כאשר הגרמנים מזרזים אותם במכות, קללות ובעיטות: "שנל, שנל", עד הצומת בו עמדנו, הקבוצה הקטנה שלנו.

על המרפסת הקטנה עמד ליאופולד וינדיש, קצין המטה לענייני יהודים, ועל ידו רודולף ורנר, ראש העיירה הממונה.

וינדיש סימן בידו ישר, ימינה או שמאלה. כל חמישה מטר עמד חייל נושא תת מקלע. לברוח אי אפשר, זו התאבדות.

ותמיד יש תקווה. ומה עם המשפחה, הילדים, ההורים, הזקנים.

הסתכלתי ימינה, ושם האגם היפהפה. הכל ירוק, עצים ויערות. ומולי הבית הזה, שלא השתנה כלל. סבי נשא על שרוולו סרט של הצלב האדום, בהיותו רופא, וכנראה שהגרמנים חשבו שכדאי להשאירו בחיים. בינתיים. לכן הופנה ימינה. אחריו הלך עוד רופא עם משפחתו. להם הורו להמשיך ישר, למטה לכיוון האגם, הישר לכיוון הכנסייה הברנרדינית וימינה לסטנוביץ', 5 קילומטר ברגל. סבי פנה לראש העיירה בקשר לרופא שהמשיך למטה ברחוב ברנרדינר, בשיפוע המתון לאגם.

זה הסב את שימת ליבו של וינדיש, שהורה משהו לאיש הס"ס, הלה דלק אחרי הרופא, והכה בראשו בחזקה במקל שהחזיק בידו:

"גיי זי לינקס"- לך שמאלה, צרח עליו. הרופא ההמום ניצל. ימינה ושמאלה לחיים, ישר – לבורות.

האנדרטה בסטונוביץ'. מימין ומשמאל הבורות לתוכם נפלו היהודים שנורו במקלעים. מימין ומשמאל, בקבר אחים, יהודים, אנשי ימין ואנשי שמאל. בית"רים ואנשי השומר הצעיר. הגרמנים לא הבדילו ביניהם. לאחר השחרור, נפתחו הבורות, והתמונות המזעזעות ניגלו לעין כל. 2524 יהודים, הוצעדו, משפחות שלמות, לאזור מיוער סמוך לעיירה, שם הוכנו מבעוד מועד הבורות. קבוצת ליטאים שיכורים, שעברה באזור מעיירה לכפר, ביצעה את הרצח, והמשיכה הלאה. ניתן היה לראות על האנדרטאות בעיירות הסביבה, שתאריכי הרציחות – עוקבים. היתה זו שיטת הרציחות המועדפת במזרח אירופה – ירי מקלעים על יד בורות, וכיסוי הגופות, כאשר חלקן עדיין זזות. רק אחרי שלושה ימים חדלה האדמה מתנועותיה, ונחה. עוד מעקרונות השיטה – השמדת הא ינטליגנציה היהודית כמעט מיד לאחר הכיבוש , כדי למנוע הנהגה חושבת. ביולי 1941, חודש לאחר כניסת הגרמנים לאזור , נרצחו מעל 100 המלומדים בעיירה: רוקחים, מורים, רבנים ומשפטנים.

תמונה מספר הזיכרון של קהילת איבייה, השמורה באתר מוזיאון לוחמי הגטאות

קבוצת יהודים מגטו איבייה יוצאת בבוקר לעבודות כפיה. <http://www.gfh.org.il> הם צועדים ברחוב בערנארדינער גאס לכיוון האגם והכנסייה הברנרדינית – למעלה מימין, באותה דרך בה צעדו רבים אל מותם.

+++++

עלינו במעלה הרחוב עוד ארבעה בתים, ואבא שלי אומר לי: "אתה רואה, זה הבית שלנו". לא האמנתי למראה עיני. הקפתי אותו מכל הכיוונים הלך וחזור, קדימה ואחורה, וניסיתי לצלם את הבית גם בזיכרון.

קומה שנייה, הרבה חלונות. אבי המשיך במעלה הרחוב. "בוא הנה" קראתי לו, "באתי כל הדרך עד לכאן, אני רוצה לראות את הבית מבפנים".

טיפסנו במדרגות. בקומת הקרקע הייתה אז חנות. נכנסנו לקומה השניה. נראה כמו משרד כלשהו. צילמתי בלי להפסיק ללחוץ על כפתור מצלמת הוידאו: "הנה, זה החדר שלי ושל אחי, זה החדר של ההורים, כאן גרה המטפלת של הילדים, כאן היה המטבח, כאן ישנה המבשלת, זה היה חדר קבלת החולים, וזה חדר ההמתנה. וזה החדר של אחותי, זה המזווה". החדרים לא השתנו.

אחרי כמה דקות של שיחה רמה בעברית קולחת, איש לא שואל אותנו לפרש מעשינו שם. מן תסמונת ראש סיכה של העובדים.

אבי הציג עצמו כמי שגר שם עד שגורש ע"י הגרמנים, היה פרטיזן ויש לו תעודת גרוי – הירו גיבור. ניתן היה לחוש שהוא נהנה לדבר רוסית, להתלוצץ, לזרוק אמרות כנף, ולצטט שירים וסופרים. היה זה מן משרד סטטיסטיקה אזורי. שכרו של המנהל – 60 דולר לחודש. על הקירות תמונות של לנין. פה היה הסלון, וזו המרפסת. "כאן המדרגות דרכן הייתי דוהר לבית הספר כל בוקר חמש דקות לפני שמונה". לא יאומן. הסיפורים נכונים. באמת יש עיירה כזו, עם אנשים, וחיים. תמיד זה היה מעבר להרי החושך, זיכרון רחוק שאין סיכוי לחזור לשם. והנה פתאום - בום. הזיכרון השטוח הופך לתלת מימדי.

כעבור כמה ימים דרשתי שנלך לחפש את קברו של דודי, אחי אבי, שנהרג בפרטיזנים, וקראתי את בני הבכור על שמו. תמונה שלו עמדה תמיד בסלון ביתנו, גם על הטלביזיה הראשונה. צריך לראות כדי להבין. **פושצ'ה** – יער עד, מלא ביצות. נכנסת 15 מטר לתוכו – לא רואים אותך. עברנו אנדרטאות, והגענו קרוב לכפר, על ידו היה המארב הגרמני. אבי, אז כבר בן 17, אחיו בן 20, ואביהם, כולם בפרטיזנים. אבי מספר איך נותק מחבריו בעת המארב, איך התהלך עם רובה ועשרה כדורים ביער, במשך חמישה ימים, רעב וצמא. שתי מים משלוליות. ישר ביום וצעד במעגלים בלילה. איך התנפל על רועה צעיר וגזל את ארוחת הצהריים שלו. וכששב למחנה, איך התחמק משאלות אימו על אחיו, למרות שידע. אחיו זכה בציון לשבח, אחרי שיחד עם קבוצת הסיירים, הפילו מטוס יונקרס גרמני, שהנמיך לקראת נחיתה בשדה התעופה של לידא, הרגו את הטייסים שברחו היישר לביצה וחילצו מקלע כבד מהמטוס הבוזר וכן מפות ותיק מודיעין. אחיו הסייר שצעד בראש הגדוד בעת המצור הגרמני ביולי 1943, הודיע למפקדו כי הוא שומע רעשים חשודים. אך מפקדו, הפוליטיקאי נטול כישורים צבאיים מהנוער הקומוניסטי, ענה: "אתה שומע צפרדע קופצת לנהר ועושה מזה עניין". חמש דקות אחר כך נפתחה האש שהרגה אותו, יחד עם עוד 23 מחבריו.

הגענו קרוב מאד לכפר הזעיר 'צ'ורניו אוגלי' – פינה שחורה, בו הסתתרו סבתי, אימה ודודתי בת השמונה. אבי היה מגיע אליהם ברכיבה על סוס, עם מזון מהגדוד. הכל היה, הכל קרה, הכל אירע, בדיוק כמו בסיפורים. פתאום אני חי את זה כל כך חזק. כאילו הייתי שם בעצמי. איני שבע מהסיפורים, ומבקש לשמוע עוד ועוד. פה פיצוץ רכבת, שם מיקוש מכונית של קציני הלופטוואפה - חיל האוויר, טבח שוטרים פולנים הנוסעים על אופניים, שבויים. איך בכלל היו החיים בפרטיזנים, ביער, בקור. מאין השיגו מזון (החרימו מהאיכרים). איך ישנו, הסתתרו. זמליאנקות. סיפורים שלא יאמנו. היוכוחים בגטו לפני הבריחה לפרטיזנים: "הם לא ירגו אותנו, הם צריכים אותנו, אסור להתנגד, הם בכל זאת אנשים תרבותיים, אם נהרוג אחד הם ירגו את כולנו". המחבואים בגטו ובבית. הבריחה מהגטו, ליל הסילבסטר 1942. משהוברר כי מתוכנן רצח של שארית הנשארים, וכוחות צבא הקיפו את הגטו. שני האחים הבוגרים, אבי בן 17 ואחיו בן 20, עטופים סדינים לבנים כדי להיטמע בשלג, בודקים את הפטרולים הגרמניים, חופרים במהירות בלילה מתחת לגדר וחומקים תחתיה, בדרכם לעירות. המפגש עם שאר המשפחה כעבור מספר ימים. ההצטרפות, שלא היתה פשוטה כלל, לפרטיזנים. בהמשך, ההטעה הגרמנית. הוברר כי באותו לילה, 31/12/42 נמלטו עשרות צעירים מהגטו. הגרמנים הבינו שהיהודים יודעים מה מצפה להם, ופרסמו מודעות מרגיעות, הקוראות ליהודים לשוב אל הגטו, ומבטיחות כי לא יאונה להם רע.

את כוחות הצבא שלחו למקום אחר. אדם שנפגש עם אבי ביער, קיבל פתק מהוריו המבוגרים, השואל: "ומה עלינו. מה איתנו. מי ידאג לנו? זו חכמה קטנה לדאוג רק לעצמך". הוא נשבר ושב לגטו. כעבור שבועיים, הקיפו הגרמנים שוב את הגטו, וחלק גדול מיושביו הוצא להורג. ביניהם, אותו בחור והוריו.

לא יאמן, אך עשרות האנשים מגטו איביה, גררו ומשכו לאורך 16 קילומטר... **טנק** גרמני שנתקע. סחבו תחת מכות והצלפות. התייחסו ליהודים כבהמות משא.

אורח החיים לפני המלחמה מרתק אותי במיוחד. איך שמרו דברי חלב, איך קראו ספר בלילה, מה עשו בחופש מהלימודים.

מצאתי עצמי קורא בשקיקה את ספר זה יכרון שהוציאו בני העיירה, בה יש מסגד, מצ'ט, היחיד בבלרוס בן 150 שנה!

איך בכלל יכולה להיות אנטישמיות כשהרוב המוחלט סביבך יהודים? וכשהייתה, איכרים שיכורים מהסביבה, פוזרו ע"י פלוגת מכבי האש המקומית, ששימשה ככוח מג"ב לעת הצורך, בפיקודו של הרוקח היהודי הנמרץ.

המולא (מנהיג דתי מוסלמי) המקומי, שבא לפתוח לנו את המסגד, למד עם אבי בבית הספר, וזכר את אביו הרופא.

כשנפגשו אמר לו: "שולעם עליכום דא?" אבי לא התבלבל והשיב ב: "סלאם עליכום". הדים של דו קיום מהעבר.

בקיץ 1944 עם הגעת הצבא האדום, נשלח אבי מהיער חזרה לעיירה, להתגייס משם לצבא הרוסי. לא עלה על דעתו לעשות כן.

במקום זה נעזר בפתק מאביו הרופא והצטרף זמנית ל- **נ.ק.וו.ד.**

פרחי הפרטיזנים, הפכו לזמן קצר עם שחרורם, לאנשי נ.ק.וו.ד. במקום טלאי צהוב – מדליות.

באותה תקופה עד סיום המלחמה, החלו היהודים שנותרו בחיים, לשוב בהדרגה אל ביתם הישן. שם מצאו בדרך כלל גויים שתפסו חזקה על הבית, דקה אחרי שגורשו הבעלים החוקיים. בדרך כלל היו אלה ש כניהם לשעבר, שגירשו משם את השבים בצעקות ואיומים. אחרים פצחו בנעימה מוכרת, עם נימת צער לא מוסתרת:

"מה? אתם נשאתם בחיים? חשבנו שהגרמנים הרגו את כולכם". אבי מצא עצמו בגיל 18 עם אקדח ומדים, מגובה בארגון מטיל האוימה, מסביר באדיבות פרטיזנית טיפוסית, מדוע כדאי ל גויים הללו שהשתלטו על הבית, לפנותו לאלתר. טוב, לא לאלתר, תוך שעה...

גם אימי מספרת סיפור זהה. היא שבה אל ביתה בתום המלחמה, נערה כחושה בת 16, שהופרדה מהוריה וידעה שהם אינם עוד, ידעה שאחיה הקטן נרצח על ידי הגרמנים. כל עולמה שהכירה עד גיל 10, חרב עליה. לאחר ששמעה את הנעימה הזו מהשכן הוותיק שהשתלט על ביתה, ביקשה רק לקחת את תמונות משפחתה שהוחבאו.

הדייר החדש הודיע לה בפולנית נחרצת, שאסור לה לעבור את סף הבית שלו. היא תשמח לשוב לביקור בפולין, כך היא אומרת, כאשר נהרות של דם פולני ישטפו את הרחובות... על רקע זה התרחש פוגרום בקלצה, פולין, ב – 1945, בו קופחו חייהם של 45 יהודים ששבו לבתייהם וגילו בהם זרים.

ואז, כשהוא מגיע לציון, לצה"ל, אומרים לו: "סבון, למה לא נלחמתם?". הצברים הרגישים, היודעים ה כ ל. השם מישה נעלם - הוצנע. במקומו - אלימלך.

למדריך שהסביר לנו בטיול, מדוע רק הפלמ"ח הציל את המדינה במלחמת השחרור, היה צריך להעיר, שהיו יהודים רבים שהגיעו מחו"ל

עם נסיון קרבי גדול יותר, מאשר קורס קפא"פ עם מקלות. אלה שרדו שלוש – ארבע שנים בג'ונגל בסכנת חיים יומיומית, לחמו, פוצצו רכבות ומכוניות, הגנו על משפחותיהם ו על יהודים אחרים, חזרו לגטאות וחילצו את משפחתם, הרגו גרמנים ומשתפי פעולה בני המקום.

הפרטיזנים חיסלו בלילות, איכרים שהסגירו יהודים שהתחבאו אצלם, תמורת כל רכושם, והשאירו מכתב הסבר על הגופה, או על דלת הבית השרוף, למען יראו הגויים ו יראו. חלקם אף נטל חלק בפעולות נקמה וחיסול לאחר הסיום הרשמי של המלחמה.

הם סייעו בהשגת הניצחון על גרמניה, על ידי פגיעה בתחבורה ובאספקה, ושלטו על אזורים נרחבים. הם שמרו על הכבוד היהודי, והחדירו באוכלוסייה המקומית, בגרמנים, בליטאים, באוקראינים ובפולנים, את ההבנה, שחיי יהודים אינם הפקר, אין הם זולים, ומי שרוצח יהודים לא יינקה. הם לחמו ללא סיכוי ממשי מול הצבא החזק באירופה, שמעצמות ניגפו בפניו, בינות אוכלוסיה עוינת ואנטישמית ברובה, עם רובה וכמה כדורים לכל אחד. חלק מהזמן לחמו על שרידותם האישית ממש, ללא עורף אזורי אוהד, כמו לוחמי חופש אחרים.

הם לחמו על **שורה אחת בהיסטוריה**, ואנו כאן על מנת לתת להם אותה. מעטים מידי האנשים, המכירים את סיפורם המופלא של הפרטיזנים **טוביה ביילסקי ואחיו, שלום זורין** ודומיהם. לא ברור לי מדוע כה נפוצים במחוזותינו רחובות בעלי שמות תלושים מההוויה שלנו, אבל אין רחוב הפרטיזנים, ואין רחוב האחים ביילסקי. איני מסכים שבוגר תיכון בישראל לא ידע לספר על האחים ביילסקי.

כאשר אבי וחבריו שנותרו אחרי הרצח, יצאו מהגטו לעבודות באזורים מרוחקים, נתקלו פעם בקבוצה של 400 שבויי מלחמה רוסים, צעירים - חיילים. שמרו עליהם בעת ה צעדה ארבעה שומרים גרמנים קשישים. לו רק רצו השבויים, היו קמים על שוביהם והורגים אותם תוך שניות. אך הקור הנורא והרעב הכבד, הרחיקו כל רצון למרי. כשאתה רעב, עייף וקר לך, אתה רק חושב על הארוחה הבאה – אם תהיה בכלל. איך אפשר להאשים יהודים שלא התנגדו, אם אפילו חיילים רוסים מאומנים, ובכושר גופני טוב בקושי החזיקו מעמד. אין לנו במה להתבייש.

ותמיד הייתה התקווה, האמונה בשקרים ובכחש שמפוזרים סביב, ולובו על ידי הגרמנים. בעיר גרודנה, על גבול פולין של היום, סיפר לנו המדריך המקומי, פרטיזן דובר עברית רהוטה ושמו צבי חסיד, על אחד מתכסיסי ההטעיה הגרמניים. אחד מחברי היודנראט, הוזמן למטה השלטון הגרמני. במהלך השיחה, באמתלה כלשהי, הושאר לבד בחדר. הוא הציץ על מכתב שהיה מונח על השולחן, ובו קרא "תלונה" של מפקד גרמני, על כך ששולחים לו למחנה העבודה מעט מידי עובדים, וחלקם במצב גופני ירוד. הוא זקוק לעוד עובדים צעירים ומיומנים...

נוי פריימן, מחנה פליטים בבווריה, גרמניה, 1946, אזכרה ראשונה.

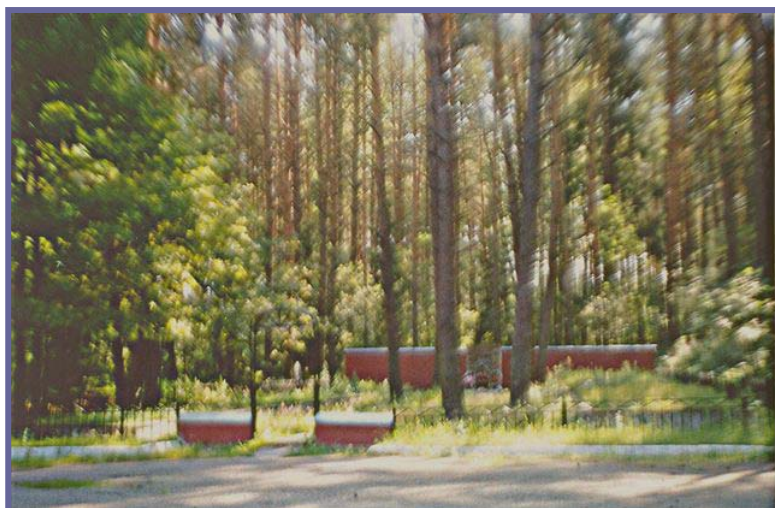
בדרכנו, עברנו בעיירה **מיר**, שם יש ארמון מיוחד של שושלת רדזיוויל מהמאה ה-15, שהוכר כאוצר תרבות עולמי ע"י אונסק"ו, ושופץ במרץ לקראת ההכרזה.

חיפשנו מישהו לשאול על כיוון , וראינו מרחוק שוטר , עם כובע של פילדמרשל . נסענו אליו בדרך הכורכר , בניגוד לשלט המורה "אין כניסה" .
השוטר, החליט שנפלה לידי הזדמנות , ורצה לבצע בדיקה מיוחדת לניירת הנהג, ולא התרשם מהעובדה שאנו תיירים. כאילו בלרוס משופעת בהם. הוא בדק וחקר ושאל וחקר בדעתו איך להעניש אותנו . היה ברור שכסף עומד להחליף ידיים.
אבי יצא מהאוטו באנחה , ושלף את תעודת ה"גיבור" - גרוי. בתעודה כותב הנשיא לוקשנקו , כי "על כל אחד לסייע למחזיק התעודה, בכל דרך, ואם לא יעשה כן, ייענש בחומרה".
השוטר החוויר והיה צריך להישבע לפניו ולשכנעו באותות ומופתים שזה בסדר. שהוא לא מוכרח לבוא איתנו, על מנת להראות לנו בדיוק איפה הכפר זובירוב .

ביקרנו בעיר **נובוגרודק**, מקום הולדתו של הסופר הנודע **אדם מיצקביץ'**.
עד היום הפולנים והבלרוסים חלוקים בדעתם למי הוא "שייך". המדריכה החביבה לא האמינה למשמע אוזניה.
בכל פעם שהחלה לצטט פואמה שלו , זקני הקבוצה , בוגרי בתי ספר יסודיים פולנים , השלימו את הציטוט עד תום, ולמרבה המבוכה, כמה פעמים אף תיקנו אותה...
עבור תושבי **בלרוס**, המלאה אנדרטאות ופסלי ניצחון, מלחמת העולם השנייה תמה רק אתמול.
היא נקראת: המלחמה הפטריוטית הגדולה . הם מעריכים את הלוחמים בנאצים , נותנים להם כבוד , מדליות והטבות ככל יכולתם הדלה.

אז... פתיחת בורות הרצח באיבייה קיץ 1944

אזור האנדרטה באיבייה, ומה שתחתיה. אילו אך יכלו העצים לספר...

ביוני 2011, 60 שנה אחרי הפלישה הגרמנית לברית המועצות, במסגרת מצעדי חיים ומסע לבלרוס, יחד עם קבוצה מבני הדור השני של יוצאי איבייה וחברי העמותה, הגשמת חלום. מצעד חיים באיבייה. צעדנו, 40 איש, בדיוק בעקבות הנרצחים. מכיכר העיר, חמישה קילומטר, דרך המרפסת בה נערכה הסלקציה, עד סטונוביץ', מניפים דגלי ישראל. ליוו אותנו פרנסי העיירה ומשטרה לפנינו ומאחור. בסטונוביץ' נערכה אזכרה בהשתתפות תלמידי בתי ספר ותושבי העיירה. פרטים נוספים, סרטים ותמונות, בבלוג שבנתה יהודית גרעין - כל, שהשתתפה במסע: [/http://marchbelarus.blogspot.com](http://marchbelarus.blogspot.com)

לשיר, דור שלישי לעקידה / עירית סורק 30/9/03

שיר שלי

במקום בו את עומדת עכשיו, לבד,
אנחנו כל כך אתך, ואת
כל כך איתנו, עכשיו,
אבל אז,
לבד מכל העולם, מול,
עמדו כאן בני משפחתך
שורשיך הבהולים,
בתור למשרפות
בתור העקודים,
לבד, כל כך לבד,
להם עוד לא היה אותנו
ואנחנו לעולם איתם,
נעוצים בנימי חיינו
נעוצים מול כל העולם.

ואני, בכל נימי נפשי ערגתי
להעניק לך
שורשי שלווה וביטחון
ובכל נימי אותך חיברתי
לפחדי הזועקים שיברון,

ואת עכשיו,
במקום הזה בו את עומדת
ברגלייך כרוכים
עפר ודם שורשייך הקבורים
את, דרכי חזק,
ברגל עצמאית ויציבה,
פזרי אליהם את הפרחים
שאף פעם לא הספקנו להניח על קברם
את ליבנו השבור אליהם הניחי לזכרם
ואת הבכי שלעולם לא נגמור לבכות
בכי עבורנו, איתם.

במקום בו את עומדת עכשיו
אני לעולם לא אוכל להיות,
את נושאת אותי עימך
ואליך עיני כלות,
בכי ילדתי בשבילי
את האישה העקודה שבי,
עמדי חזק
אני לא מרפה,
עמדי שם בשבילי
ילדה בריאה וחזקה,

אני מחבקת אותך ילדה שלי,
אני מחבקת את כולכם
שמע ישראל ה' אלוהינו, שמע ישראל

שקט! הס! על זה לא מדברים!

נחמה כהן – שופר

במשך כל שנות ילדותי נדחק נושא השואה הצידה, לשוליים.
שקט. הס! על זה לא מדברים! אבי רצה לחסוך מאתנו את כאבו.

בעקבות מסע שורשים ל איבייה הבנתי, ולו במעט, את האסון הגדול שפקד את משפחתי, את איבייה ואת העם היהודי כולו.

העמידה מול המצבה באיבייה שטפה אותי בגל של רגשות, כעס, עצב, רחמים, נקם. חשתי כבוד עמוק לחיים, לארץ ישראל היפה ולצה"ל.

הרגשתי בודדה. כמה שחסרת לי שם אבא, כל כך רציתי לחוש את מגע ידך, ליטופך. אם רציתי לחזור מהר הביתה, זה בעיקר אליך.

איך אפשר להבין, אחרי כל מה שעברת, את חיוכך, את חוש ההומור שלך, את היותך כה רגוע וטוב לב ומלא אהבה למשפחתך ולזולת.

זהו בוודאי שילוב של גנים ושל חינוך שקיבלת מהוריך - כמה חבל שלא זכיתי להכירם.

לא רצית שאסע לאיבייה, חששת שאחזור "שבורה". צדקת.

בימים הראשונים לנסיעתי ראיתי רק כפר ישן, עצים שחורים. לא ראיתי שמים כחולים, ולא את הנוף המרהיב, אך מרגע שהתיישבתי ליד תמרה בורודץ', בלרוסית, איבייאת בכל רמ"ח אבריה, למדתי להכיר את המילה "פוסמטרי" – הסתכלי, "פוסמטרי קק כרסיבו" – הסתכלי כמה יפה... פתאום הכול קיבל צבע וחן.

איבייה היא עיירה יפה ופסטורלית, נקייה מאוד, בתי עץ צבעוניים – עיירה תמימה. אגם איבייקה שופע בצבעיו הכחולים והירוקים ושטים בו ברבורים. "המיגווסר" (ברז מים) הוא כמו פלא טבעי.

בזה לא צדקת, אבא. איבייה יפה.

על יד האנדרטה

בטקס שנערך מעל בורות המוות מצאתי לנכון לומר את דבריי:

עומדת אני על יד קבר האחים של 2,524 יהודים יקרים, ביניהם בני משפחתי:

סבי, הירש (צבי) שופר

דודי, פייבל (שרגא)

דודתי, מרים

ודודי הקטן ברל (דב)

כמו כן, דודיו ובני דודיו של אבי, גברים, נשים, זקנים וטף:

שופר אברהם- יודל ואשתו

שופר ישראל, אשתו שולמית וילדיהם

שופר ירחמיאל, אשתו מוסיה וילדיהם: שמואל מיכל ומינה

שופר פנחס, אשתו פרידה וילדיהם

שופר רפאל, אשתו גיטל וילדיהם: בתיה ופנחס

שנרצחו במקום הזה לפני 60 שנים ב- 12 במאי 1942.

עומדת אני חרש, ביראה גדולה, דוממת, כואבת ובוכה.

בוכה על מקום שבו נרצחו נשמות טהורות וקהילה יהודית שלמה שכל אשמתם היא: היותם יהודים.

בוכה על שלא זכיתי לראותכם, סבא וסבתא, ואפילו לא בתמונה.

בוכה על שלא זכיתי לחוש את ליטופכם האוהב, את מגע ידיכם.

בוכה אני על סבלו של אבי כבר 60 שנה, יום יום, שעה שעה, כשהכאב והסבל אינם מרפים ממנו,

להפך - רק מעצימים.

נכון, חייו של אבי ניצלו, אך נפשו נרצחה.

בוכה אני על בני משפחת סבתי, נחמה (שאני נושאת את שמה) ילידת איווני יץ, שנרצחו בידי ההיטלרים

הנפשעים (בעזרת גויים משתפי פעולה, בוגדים, מעודדי רוצחים) חיות אדם, מרצחים נלוצים.

מסתכלת אני לשמים ולא מצליחה לראות את התכלת. האם יש שם אלוהים?

ואם יש... איך נתת לדבר הזה לקרות? אין לך עיניים? אין לך אוזניים?

מסתכלת אני אל העצים ששתו דם יהודים, ולא רק מים, ואני לא מצליחה לראות את הירוק בעלים.

רוצה אני להדליק נרות בשם אבי, חיים, בשם דודי פנחס, בשם משפחת מולוד מאמריקה, בשם אחי צבי ובתו מורן, בשמי, נחמה, בשם בני סהר ובתי ליטל - כולנו צאצאים למשפחות שופר- מולוד

לוחית שהבאתי מישראל והצמדתי לאנדרטה

הבאתי עימי גם רגבים מאדמת המולדת

נר ראשון - לבני משפחתנו, שופר- מולוד, האהובים והיקרים הקבורים כאן.
נר שני - לסבתי נחמה ילדת איווניץ ובני משפחתה הקבורים במקומות אחרים.
נר שלישי - לכם יהודים יקרים שלא נשארו לכם צאצאים שידליקו נר לזכרכם.
נר רביעי - לכל ששת מיליון היהודים הקבורים כאן ובמקומות שונים.
אדם צריך לדעת מניין בא ולאן הוא הולך...
עתה יודעת אני מניין באתי, דאגתי להעביר ידע זה לך, בתי היקרה, ואני מבקשת ממך להעביר את הידע והזיכרון לילדיך, לנכדיך, ניניך...
אזכור תמיד את הקורבנות האומללים הטמונים כאן.
יתגדל ויתקדש שמם וזכרם לעולמי עד, תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים, אמן.
קשה לתאר במילים את הכאב שחשתי במקום שבו טמונים בני משפחתי. תחושת הכעס והנקם לא מצאו מפלט והשיבה הביתה לא הניחה את דעתי.

נחמה כהן לבית שופר אוגוסט 2002

במתחם האנדרטה והבורות בסטנוביץ'

בס"ד ר"ח אדר א' תשנ"ב
שמחל'ה ושני אחיו ששמם אבד נולדו ברומניה ונספו בשואה
לאחר פטירת ההורים, שמתי מילים בפי אחותם, רויזלע - שוש, שנולדה בארץ.
אביגדור שרון לשוש סרי- לוי

שמחל'ה

מאת: אביגדור שרון

באה אני אליך,

על כנפי הדמיון
בכח כיסופי נשמה.
הנה באתי והגני
תן נא בכפי
את ידך הקטנה.

באתי מארץ גשם
מאפלולית הפרוזדור.
הרשני להטרידך.
הייה עימי מעט.
הבט בעיני, דבר.
נטף, האצל לי
מן הגן מן האור.
ספר לי אחי, על אבא
ואמא בארץ רומן.
על סבתא וסבא
ואחינו שניהם
הגדול והקטן.

ספר על ימי חול בבית
ועל אור נרות שבת.
על אורח שבא
ניגון שלוש סעודות,
ברית מילה ויום חג.

ספר על מלחמה ארורה ושמים שחורים.
אל תהסס שמחה ל'ה, אל תכחד!
הפצע עודנו פעור.
ספר על הפרידה, הצמא, המגלב,
על כבשן הצקלון והאור.

ואני, רואה אתה
נטועה בהררי קדם.
רעיה ואם ילדים.
בת טובה הייתי להוריני,
בטוב שימחתים וסעדתיים בחולים,
ועם אחותנו הביאותים
אל בית מנוחתם.

הנה, כך סובב גלגל העולם.
מיום שנתיתמתי אני,
אתה אינך מיותם.
אשריך שמחה ל'ה שלי
ששוב אתה איתם.

רויזלע / תשובתו של שמחליה

מאת: אביגדור שרון

רויזלע,
ירדתי לקראתך,
אחותי,
אכן קיוויתי,
והנה לי קראת.
לפתוח שער סוד,
להלך יד ביד.

כן, רויזלע.
ידענו ימי אושר בבית,
עם סבא וסבתא ליד האח בלילות,
ואבא גבוה גדול וחזק
נשא אותנו בידיו האיתנות.
אני זוכר שבתות עם אורחים,
אור נרות, סעודת מלכים.
הבית זוהר, הכל כה מאיר,
והשירה הרעידה את קופת
קרן קיימת התלויה על הקיר.

לפתע בא יום. פעמון הכנסיה הזעיק
את השקוצים אל מרכז העירה,
ובערב אבא חזר, שחות, מוכה.
גם בשערנו באה הבעירה.

הבית הוחרם.
עקורים היינו, מורעבים.
הושלכנו לגטו צר.
כל האתמול איננו.
הייתכן עוד רע מזה?
מהווה כה מר??

עם שחר לקחו את אבא לעבודת פרך,
לחטוב עצים.
אמא נשקה לו בדמע, ושמה בכיסו
פרוסה רק אחת וספר תהילים,

והוא כרע על ברכיו, ובכה
וחיבק ונישק, אותי ואת האחים.

כרוז הגטו העביר ידיעה,
שגם היום יקבלו הילדים לחם בריבה.
לב אמא ניבא רעות, ונקרע בקרבה,
היא לא עמדה בתחנונינו, וצעדה בעקבותינו,
וכך עמדנו נוטפי ריר בצהרי יום ברחבה.

הם הגיעו, צהלנו, משאיות לחם ומעדנים.
הברזנט הונף, אך מתוכה קופצים חיילים,
למשאית משליכים רק ילדים...
מהומה! אמהות זועקות וכולנו נאחזים נלפתים
הקלגסים מפרידים בינינו בקתות הרובים,
אמא נבעטת על הארץ וצועקת: "שמחה'ה!
תהיו ביחד! תשמור על האחים..."

הבכי פסק אט, הגרון ניחר מבכי, מצמא...
הרחקנו ליסע. המשאיות מטלטלות...
רק שתי מילים: "מאמע, ואסער"
יבבנו ולחשנו בשפתיים סדוקות,
ואחי הקטן שקט נדם
גופו רפה ופניו שלוות...
פתאום, כברק
המגלב הצליף והכלבים נבחו.
"לרדת מהר!"
בשלשות ושורות
בפתח המקלחת להסתדר".

פערנו פיות חרבים כלפי מעלה,
לשתות! שיבואו כבר מים!
הברז נפתח...
אך
"שמע ישראל"
ואני בשמים.

והכבשן הובער,
בעצים שאבא שלנו חטב.
ובאור שלושתנו,
הילדים שאהב,
כמצוות אמא
כולנו יחדיו.

ראיתי רויזלע, טובות הייתן להורינו.
ובבוא יום עלות נשמתם השמימה,
לא הורשו לבוא עדינו.
שער המדור נסגר בפניהם
כי שוכנים בו רק ההרוגים
על קידוש השם.

אך הם עמדו וטענו בלא מורא,
הזעיקו אראלים, וטענו אל מול הגבורה,
כי גם הם מסרו נפשם
לקדושת השם יתברך ויתרומם,
כי גם הם עלו למזבח
יחד עם ילדיהם פשטו צווארם.
ובלב שלם הם אמרו:
"מי יתננו תחתם..."

ואת הדין הכריע אבינו אברהם
"אני הסכמתי לשחוט אחד
והם, הקריבו את שלושתם"
וכך רויזלע,
שוב אני איתם

Der alter heim: Nostalgias

אילקס בלר מיין קליין שטעיט

זכור מיוחד לתחילת העצרת במוצאי יום הזכרון לשואה ולגבורה תשס"ו

אנו בני הדור השני והשלישי לניצולי השואה,

ⓧ **נזכור ולנצח לא נשכח את סבותינו וסבינו, דודותינו ודודינו ויתר בני משפחותינו, ילדים, זקנים וטף, שנרצחו בצורות שונות, איומות ואכזריות במחנות ההשמדה, במחנות הריכוז, בגיאיות ההריגה, בגטאות, ביערות ובמקומות המסתור - בידי הנאצים ומשתפי הפעולה עימם.**

ⓧ **נזכור ונשמר את תרבותם ואת אורחות חייהם של בני משפחותינו הנספים.**

ⓧ **נזכור ונעביר לדורות הבאים, כלפיד בוער באש תמיד, את זעקתם האחרונה של קרובינו, לנקמה.**

ⓧ **נזכור ונילחם ללא לאות בניסיונות בעולם לחדש את האנטישמיות ולהכחיש את השואה.**

ⓧ **נזכור ונוקיר את מעשיהם האציליים והאמיצים של חסידי אומות העולם, בני הלאומים**

השונים, שהלכו אחר צו ליבם וסיכנו את חייהם ואת חיי קרוביהם להצלת יהודים.

ⓧ **נזכור ונספר עד דור אחרון את קורותיהם של הורינו ניצולי השואה שנמסרו לנו בדם לבם, למען לא יישכחו לעולם.**

ⓧ **נזכור וניאבק על זכותם של הורינו, ושאר ניצולי השואה, להזדקן בכבוד במדינת ישראל, היקרה כל כך לליבם ולליבנו.**

בילי לניאדו

Messiah on Donkey

ישראל טיר

"ירושה"

מאת: מירי לביא

אני "דור שני", בתם של ניצולי שואה. בציוריי אני מבטאת את המרווחים שבין המילים, התחושות והסיפורים שמעולם לא סופרו בבית הוריי. בעבודותיי אינני מתארת אירועים, אלא את החרדה האישית שלי מפני אסון טוטאלי, אסון העלול להתרחש בכל עת, בכל מקום, לכל אחד. חרדה מפני שיבוש אמות המוסר הבסיסיות ביותר, שטטוש ואובדן הזהות האנושית. משום כך, המוטיב החוזר בכל העבודות האלה הוא אוזלת יד, חולשה וחוסר אונים. הציורים נוצרו במשך כעשר שנים. הם מושפעים מאירועים בחיי האישיים, בפוליטיקה ובחברה הישראלית. על כן אותם הדימויים מקבלים ביטוי שונה בכל תקופה. אבי היה "מספר סיפורים". אבל הסיפורים היו רק רסיסים שאף פעם לא ציירו תמונה שלימה. איפה זה היה, מתי זה היה? מה בדיוק עבר על הורי ומשפחותיהם? על הנושאים האלה לא דיברו בבית, אבל עבורי, כילדה, הם רחשו מתחת לפני השטח, והתחושות נספגו לתוך כל תאי הגוף שלי. זהו משא כבד, שהפך לחלק ממני. עכשיו אני "נשאית". ילדי קולטים את "השדר", ובבוא היום יעבירו אותו לילדיהם. לכן קראתי לעבודות אלה "ירושה". כשהתחלתי לצייר את הציורים האלה – האמצעים האמנותיים שהשתמשתי בהם לפני כן, כבר לא התאימו – הצבעים, הטכניקה, אוצר הדימויים. כדי לבטא את שאינו בר ביטוי, הייתי זקוקה לשפה שונה מזו שהייתי מורגלת בה. ברוב העבודות הדימויים מחוקים. במקום להניח צבע, יצרתי אותם על ידי מחיקה של צבע מתוך הציור, לפעמים בעדינות, לפעמים באגרסיביות, עד כדי הצלפה בבד הציור. גם בתיאור הדמויות הייתי זקוקה לדימויים שלא יתארו אנשים או מצבים ספציפיים. לכן השתמשתי בדימויים מחוקים ובדמויות גפרורים ש אפשר לי לבטא הרבה - במעט. בחלק מהציורים בחרתי להשתמש גם בצבע צהוב, שמסמל עבורי בושה ואוזלת יד. יחד עם זאת - הוא גם כל שהינו חם, פראי, חופשי, מתחדש. באמצעות הציורים שברתי את קשר השתיקה. שיניתי את קוד הירושה שלי. גודל הציורים בין 1 מ' ל-1.60 מ'.

אורי ליא

עשור להצבת פסל "הכד" במתחם "יד ושם".

אריאלה הירש

כד ושמו יצחק

אחד הפסלים המיוחדים, המצויים במתחם "יד ושם" הוא פסל "הכד". הכד מיתמר לגובה של 4.90 מ', הוצב על ידי פיטר ברנדס, אמן דני, ב-1995.

על הכד מצוירת דמות אדם כורע על ברכיו, כתפיו זקופות, גופו המאונך נשבר באזור הצוואר הארוך, המושט קדימה. ידיו קשורות אל אחוריו, כאשר מפלג גופו העליון מזדקרים קווקווים, המזכירים גדר תיל. הדמות מצוירת בצורה כה מופשטת, צפה בחלל בבדידות, עד שקשה להבחין בה.

פיטר ברנדס הוא יהודי יליד דנמרק (1944). בתחילת שנות התשעים של המאה העשרים העמיד במוזיאון ת"א תערוכה של ציורי שמן, הדפסים בטכניקות שונות ועבודות קרמיקה, שכולה מוקדשת לסיפור "יצחק". התערוכה הוצגה, בין 29 לאוקטובר 1995 עד ה-27 לינואר 1996.

שם התערוכה "יצחק", רומז לעקידת יצחק. אלא שבסיפור העקידה המופיע בבראשית פרק כ"ב, אנו מוצאים מספר גיבורים: שני נערים, חמור, אברהם, יצחק, מלאך ואייל. ואילו ביצירותיו של ברנדס מצוי גיבור אחד בלבד, יצחק.

מה מביא את פיטר ברנדס לעסוק בעקידה, מהי הדמות על הכד ומה שמה, מה מעשיה על כד עצום וגדול כזה. ומה בכלל לכד ב"יד ושם", שרוב היצירות בו פיגורטיביות ונוחות לזיהוי.

העקידה באמנות

נושא העקידה פופולארי מאוד באמנות הנוצרית והיהודית הקדומה. לאורך תולדות האמנות, תיארו אמנים רבים ביצירותיהם את סיפור העקידה.

בגלל קוצר היריעה אתאר להלן רק שלוש יצירות העוסקות בנושא.

פסיפס של רצפת בית הכנסת של בית-אלפא, מהמאה ה-6 לס"ה, מתואר סיפור העקידה, כפי שהוא מופיע במקרא. משמאל לימין מתוארים:

שני הנערים והחמור, האייל "הנאחז" בסבך, אברהם לבוש כותונת פסים, מניף את יצחק מעל המזבח. מעל, במרכז התמונה מופיעה יד, המייצגת את מלאך ה' המונע את מעשה העקידה. זוג האמנים היהודים מריאנוס וחינה בנו, שיצרו את הפסיפס, לא רק שהלבישו את אברהם בכותונת פסים, כותונת הבן האהוב, אלא גם עטרו לו הילה, כמקובל בתאורי קדושים נוצרים. את יצחק תיארו כבן שנתיים, על פי ר' יוסי בן זמרא (סנהדרין פ"ט ע"ב).

מטרת ציור הפסיפס היא לספר את הסיפור המקראי כלשונו, וכדי שלא נטעה חלילה בזיהוי הדמויות הוסיפו אף כתוביות מעל הגיבורים, כגון: "אל תישלח" "אברהם" "יצחק", כדרך שתיארו באמנות הנוצרית של אותה תקופה את סיפורי המקרא. הפסיפס עוסק בכל הרצף הסיפורי, המתאר את האמונה והציות המלא של אברהם לקיום דבר השם ואת הישועה בדמות המלאך והאייל.

עקידת יצחק, בבית הכנסת בבית אלפא, פסיפס, המאה ה-6 לספירה

קרוואג'ו דה מריסי האיטלקי בן המאה ה-17, מצמצם את מספר הדמויות המתוארות ביצירתו, לארבע דמויות בלבד: אברהם המחזיק במאכלת, יצחק המפוחד, האייל והמלאך העוצר את יד אברהם, כולם מצוירים על רקע הרי טוסקנה.

גם אם הצטמצם מספר הדמויות, עדיין מודגש המסר של ישועה בדמות המלאך או גם האייל, העתיד להיות מוקרב תחת הבן יצחק.

קרואג'ו מצייר על-פי הזמנת הכנסייה, שמעוניינת במאה ה-17 לספח אליה מאמינים. סיפור העקדה הינו פרה-פיגורציה (דימוי קודם), לדמותו של ישו. המסר מתייחס לגאולה שתבוא למאמין, אפילו בטוסקנה בתקופת חייו של האמן.

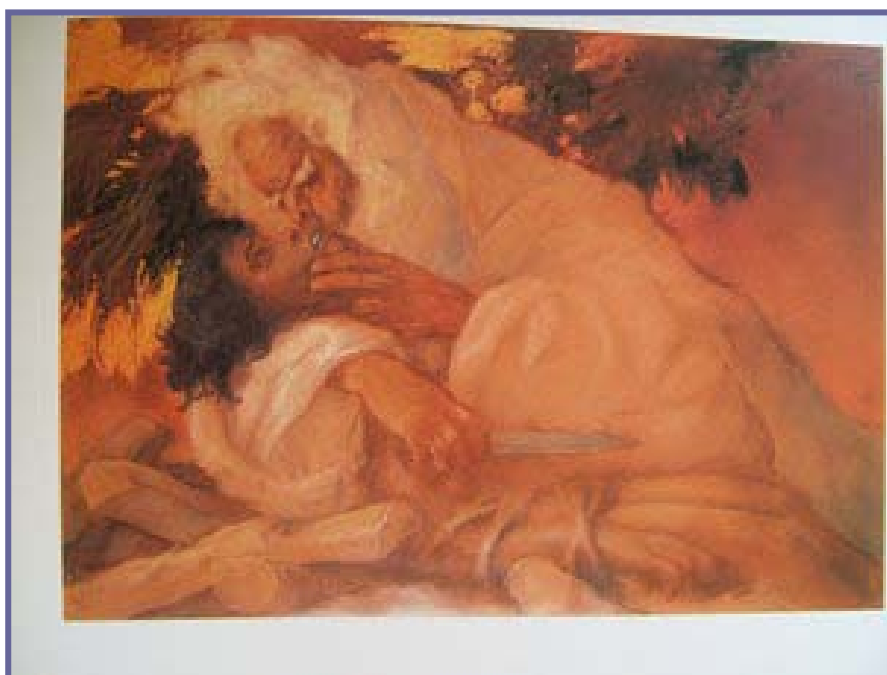

קרואג'ו דה מריסי , עקידת יצחק, שמן על בד, 1596-1600

לעומתם, **אבל פן** האמן הישראלי, מצייר 14 עקדות שונות. בכל פעם שהיו פרעות ביהודים שמתו על "קידוש השם" או גם על "קידוש המולדת" במאה העשרים: פרעות קישינב, הפרעות ביפו 1921, פרעות בחברון 1929, מאורעות 1936-1939, ובתקופת המאבק של טרום המדינה בבריטים. העקידה האחרונה צוירה על-ידי אבל פן ב-1942. בכל העקידות שצייר (להוציא אחת, בה הוא מתאר את הדרך לעקדה), מופיעות רק שתי דמויות, אברהם ויצחק. יצחק קשור בידי ורגליו הנראות דומות לעצים עליהם הוא עקוד. אברהם מחבק אותו בחוזקה, ממאן להיפרד מבנו האהוב, והבן - דמעה מתגלגלת על לחיו. אברהם מופיע ביצירות אלו, במראה של דמויות מזרחיות שונות. בכל התמונות לא מופיע אייל, אף לא מלאך. המעמד נראה כמו נבואה של האמן, כי העקידה תיערך בכל מקרה והבן אכן יוקרב. פני הנער המופיעים בציור העקידה האחרון שלו, מזכירים את פני **אלדד** בנו הצעיר, שנפל בקרב על גוש עציון. היצירה, או גם היצירות כולן, היו בבחינת נבואה המגשימה את עצמה. הבן של אבל פן, אלדד, נעקד ונפל על "קידוש מולדתו".

אלדד פן בן 6

אבל פן, עקידת יצחק, פסטל על נייר, 1942

הכד ויוצרו

כדים מופיעים בזכרון היהודי הלאומי ככדי אחסון. כך הם כדי השמן שהשתמשו בהם בבית המקדש, וכדים בהם טמנו אנשי קומראן את המגילות. אך גם כדי חלב, בהם הטמין עמנואל רינגלבלום את הארכיון שכוונה "עונג שבת", שכלל את מסמכי גטו ורשה.

בתרבות הכללית משמשים הכדים מאז התקופה הפניקית, מלבד לאחסון גם לאיסוף אפר הנפטרים. כדי אפר נשלחו על ידי הנאצים לקרובי קורבנות ה"אותנדיה", מבצע המתת "החסד" של נכים וחולי נפש גרמניים, לאחר שאלו הומתו ונשרפו, כדי "לטהר את הגזע הארי".

הכד שניתן ליד- ושם הינו הכד הרביעי של ברנדס. ב-1992 הוא מציב 2 כדים בקופנהגן, שכל אחד מהם נישא לגובה של כ-4.75 - 4.72 מ'

וב-1993 הוא מציב כד בגובה דומה בהמבורג. כל הכדים מעוטרים ברישומים מופשטים ובכולם קיים אזכור לדמות "יצחק" המופיעה גם על הכד שביד- ושם. הכד משמש עבור ברנדס לא רק משטח לציור, או כלי לאחסון. עבורו הכד הוא משהו עמוק ופנימי, השאוב מתרבות השורפת את גופות יקיריה וטומנת את אפרם בכדי קבורה. בציור כדי "יצחק" מתייחס פיטר ברנדס לסבו שנקרא יצחק, ונספה באושוויץ, יחד עם עוד ששה מיליון "יצחקים". בציורו לא מופיעות דמויות נוספות כמו אברהם, ובודאי לא הגואל בדמות מלאך או איל, שכן הקורבן אכן הוקרב. על הכד מופיע רק הקורבן יצחק, המסמל את הסב הנעקד. פיטר ברנדס, מתאר את הקורבן שאין לו גואל. הקרבן הוא יצחק, סבו של ברנדס, כמו כל ששת מיליוני היהודים שנרצחו בשואה, המועלים על המוקד וגואל אין

פיטר ברנדס, כד קרמיקה ושמו יצחק, 4.75 מ', 1995

יצחק רבין

ברני פינק מביא את הכד העצום ל"יד ושם" ב-1995, באותה עת מגיע האמן פיטר ברנדס, להציג את תערוכתו "יצחק" במוזיאון תל-אביב.

לרגל פתיחת תערוכתו זו והענקת הכד ל"יד ושם", מגיעה לארץ גם שרת התרבות הדנית. ב-30.10.95 נערכת ארוחת ערב חגיגית לחבר הנאמנים במוזיאון תל-אביב. באותו מעמד, חוגגים גם פתיחת תערוכה נוספת במוזיאון, תערוכת "וין-דייק ותקופתו" (וין-דייק אמן פלמי בן המאה ה-18). בארוחה נישאים נאומים ע"י הנוכחים המכובדים. יצחק רבין הגיע לארוחה באיחור, לאחר שנפגש באותו יום עם המלך חוסיין בעמאן והשתתף בחתונת פעיל פוליטי מש"ס.

עם הגיעו לארוחה, מתבקש יצחק רבין לשאת דברים. ידידו, עו"ד דן מירקין משיא לו עצה, מאחר שכולם דברו על תערוכת וין-דייק, מן הראוי שיזכיר בדבריו את תערוכתו של פיטר ברנדס, לכבודה היתה נוכחת בין המסובין גם שרת התרבות הדנית, ייטה הילדן.

יצחק רבין נשא נאום קצר ומאולתר בו אמר בין השאר: כי למרות שגם הוא נקרא יצחק, אין לו כל כוונה, בניגוד ליצחק המקראי, להיות מובל לעקידה. השעה היתה 9:45. שש יממות לאחר מכן, באותה שעה! במרחק כמטחווי קשת מהמוזיאון, נורה יצחק רבין על ידי מתנקש בככר מלכי ישראל, על מותו הוכרז בבית-חולים "איכילוב" שאף הוא סמוך למוזיאון.

לסיכום

פיטר ברנדס יוצר הכד "יצחק" הכיר ללא ספק, את סיפור "עקידת יצחק" המופיע בפרשת "וירא" ומתייחס אליו. סיפור העקדה, המהווה מודל לאמונה ולאהבה בין האדם לבוראו, טומן בחובו את רעיון "קידוש השם" השזור בקורות עמנו.

העקדה מתוארת כפשוטה, בהתייחסה למיתוס הכללי-אמוני בציור הפסיפס של בית אלפא מהמאה השישית. היא מופיעה ביצירת קרוואג'ו האיטלקי, כרמז לדמות ישו הנוצרי, ומשמשת כסיפור מכונן מקביל לחיי ישו. ברבות הדורות רומזת העקידה לסיפור אישי, המתייחס ליחסי אב-בן, כביצירת אבל פן, בה העיסוק האובססיבי בנושא, היה ל"נבואה המגשימה את עצמה".

בציור של ברנדס, מסמל יצחק את כל ששת המיליונים שנרצחו רק משום שהיו יהודים, בניו "המועדפים" של אברהם אבינו.

חלקם כמו הקריבו את עצמם, על מזבח אמונתם, ממשיכים את המודל לאמונה ולאהבה בין האדם לבוראו, הטומן בחובו את רעיון "קידוש השם" השזור בקורות עמנו. גודלו של הכד מרמז לגודל השואה.

יצחק של ברנדס הופך את הצופים בכד, העולם השותק כולו, לאברהם. האייל איננו והקורבן מוקרב. ברנדס לא צפה שרעיון ההקרבה שביטא באמצעות דמות סבו, יתקשר גם עם ראש ממשלת ישראל. איש לא שיער, שראש ממשלת ישראל יצחק רבין, יקשור את גורלו עם כל "היצחקים" ובהם גם ששת המיליונים שנספו. בציור על הכד כמו בשואה עצמה, לא היה אייל גואל, גם לא היה מלאך שיאמר למאכלת - די.

* *

*

**תיעוד זיכרונות ניצולי השואה, בצילום וידאו למשמרת עולם
בארכיון יד ושם**

לפני שהמסך יורד...ראיון וידיאו

**אנו מנציחים את זיכרונותיהם של ניצולי השואה בוידאו
מפעל משותף לדורות ההמשך, יד לזהב"ה, יד ושם
צלם ומראיין מתנדבים באים למקום מגוריהם של ניצולי שואה
ומצלמים אותם**

מספרים את קורותיהם, למען הדורות הבאים.

הניצול מקבל העתקים מהקלטת / הדיסק

המעוניינים לתעד או להיות מתועדים או לתעד את הוריהם או את הורי הוריהם נא לפנות לדורות ההמשך:

dorot_hemshech@walla.com

עם הספר: חשיבות הקמתה של ספריה מרכזית לידיש

לייבל באַטוויניק

תרבות היידיש – שביסודה לשון היידיש, בה דיברו ויצרו יהודי מזרח אירופה במשך קרוב לאלף שנה – היוותה את אחד המרכיבים המרכזיים בזהות האתנית היהודית בגולה. תרבות זאת ידעה בעת החדשה פריחה ושגשוג, ונוצרו בה יצירות שביטאו בעושרן מן המיטב שברוח העם היהודי. ארון הספרים היידי כולל רבבות כותרים, במגוון רחב ביותר של תחומים.

ערב פרוץ מלחמת העולם השנייה הייתה יידיש שפתם של קרוב ל 12 מיליון יהודים (בערך שני שליש מיהודי העולם).

עקב תהליכים היסטוריים המוכרים לכל, נחרבו מרכזי היידיש במזרח אירופה. חלק חשוב ממורשתם של הקדושים מקופל בין דפיהם של רבבות הספרים שיצאו לאור ביידיש, בעיקר לפני המלחמה, אך גם לאחריה. בארץ קיימים כיום מספר מוסדות שפעילותם מוקדשת לתרבות יידיש, למחקר, ללימוד השפה, להפצת הספרות והאמנות, לעידוד היצירה ביידיש ולהנצחת עולמם של אלו שהיו נושאים. מוסדות אלו מופעלים בחלקם על ידי אנשים שנולדו לתוך תרבות זאת, וחלקם האחר – על ידי בני הדורות הבאים, החשים מחויבות לשמר תרבות זאת מתוך הבנת חשיבותה ותרומתה לזהותם היהודית והישראלית.

בין הגופים הפעילים כיום מן הראוי להזכיר את **הרשות הלאומית ליידיש, בית שלום עליכם, אגודת הסופרים והעיתונאים ביידיש, ארבעטער רינג, יידישפיל, בית לייזויק** וכן מסגרות לימוד, חוגים וקתדרות ליידיש באוניברסיטאות, כתבי עת ובתי הוצאה לאור.

מבין הגופים של בני הדור הצעיר יזכרו 'המשך דור - ליבהאבער פון יידיש' ו'יונג יידיש'. גופים אלה עוסקים בפעילות תרבותית מגוונת, במקומות שונים ברחבי הארץ ואף מחוצה לה. בין המפעלים שאליהם נרתם ארגון 'יונג יידיש' - איסוף רבבות ספרי יידיש מכל קצוות הארץ במטרה להצילם מכליה ולשמרם למען דורות הבאים. מפעל הצלה זה החל בהשראת פעילות דומה בארה"ב: שם החלה קבוצת סטודנטים יהודים, לפני כשנות דור, באיסוף ספרי יידיש מקשישים וממוסדות תרבות שנסגרו, ולפני מספר שנים נחנך משכנם החדש, בבניין מיוחד באמהרסט ש**מדינת מסצ'וסטס**, אשר עוצב בהשראת צריפי העיירה היהודית המזרח-אירופאית. מוסד זה, **The National Yiddish Book Center**, מתפקד כיום לא רק למטרת שימור הספר היידי, אלא כמחסן הגדול בעולם לספרי יידיש (יותר ממיליון ספרים כבר נאספו אליו), בהם רבבות כותרים, שרבים מהם כבר עברו דיגיטציה). מרכז זה שוקד כיום גם על הפצת תרבות היידיש ברחבי ארה"ב במגוון דרכים, וההכרה לה כבר זכה חורגת מגבולות העולם היהודי: מוסד זה זוכה לתקצוב נדיב מצד ממשלת ארה"ב. גם בארץ נעשות כאמור פעולות דומות, אך עדיין חסרים אנו את קיומו של מוסד מרכזי, שיאפשר חיבור בין היוזמות השונות, כמו גם מרחב פיזי, אכסניה נאותה לשורה של מטרות, ובמרכזן: א. הקמת ספריה מרכזית לספרים וכתבי יידיש – על בסיס הספרים הרבים ביידיש שכבר נאספו ואחרים שיש עדיין להציל. ספריה זו תשמש את הציבור הרחב כמו גם סטודנטים וחוקרים. ב. הנחלת השפה למגוון הרמות והגילאים, תוך שימת דגש על הדור הצעיר, באמצעות קורסים, הרצאות, חוגי קריאה ויצירה, ותוך שימוש במגוון אמצעי הטכנולוגיה החינוכיים. ג. פעילות תרבותית סביב היצירה האמנותית ביידיש, כולל מופעים, קונצרטים, תערוכות ועוד. אנו מאמינים כי ישנה חשיבות מיוחדת בהקמתה של ספריה מרכזית ליידיש, שתהווה אכסניה נאותה לאותם אוצרות תרבות ורוח שנכתבו בשפה זו, ושתשמש הן לציבור החוקרים והמלומדים והן לציבור הרחב. אנו סבורים כי הקמת '**הספרייה המרכזית ליידיש**' – **הסמ"ל** תהווה תרומה חשובה מאין כמותה להחזרת לתודעה של פרק חשוב ומרכזי בהיסטוריה, בתרבות ובזהות היהודית.

נקבל כל ספר וכל מתנדב/ת – בשמחה רבה. מיר וועלן אויפנעמען יעדעס בוך און יעדער וואלונטער/ין – מיט גרויס פרייד.

מנדי כהנא, יו"ר "יונג יידיש" (סניפים בתל אביב ובירושלים)

טל: 03-529-0442 director@yiddish.co.il

לייבל באַטוויניק, יו"ר "המועדון לתרבות יידיש בנתניה ובסביבה"

טל: 054-537-7729 botwinik@zahav.net.il

מנדי כהנא, יליד בלגיה, בן לניצולי שואה (אביו ניצול אושוויץ, אמו ניצולה מרומניה). מזה 25 שנה חי בישראל. מרצה, אומן ועסקן יידיש. הקים ומנהל בישראל את עמותת יונג יידיש- המרכז לספר היידי מאז 1993. ייסד את המכון היידי באוניברסיטת ווילנה ב-2001.

לייבל באטוויניק, יליד קנדה, בן לניצולי שואה (אביו, מוזיקאי ניצול גטו ווילנה, אמו ניצולה מרומא). מזה 17 שנה חי בישראל. סופר, משורר, עיתונאי ושחקן תיאטרון. במשך שנים רבות היה חבר פעיל ולתקופה סגן יו"ר בדור

ההמשך של אוהבי היידיש, ואחד מסגני- יו"ר המועצה העולמית לתרבות היידיש. מקדיש זמן רב לארגון אירועי יידיש, קונצרטים והרצאות, יחד עם מחלקת תרבות תורנית בעירית נתניה. כותב באינטרנט ובכתבי- עת בענייני יידיש, וגם מרצה ביידיש, בעברית ובאנגלית על השיר, התרבות, ולשון היידיש ברחבי הארץ. גר בתל מונד עם אשתו הצברית וארבעת ילדיהם, אתם מדבר ביידיש.

הרצען. ציור: ישראל טיר

מבצע "איסוף הצלה" של יד ושם

הדור ששרד את השואה הולך ומזדקן. איסוף ההצלה הוא המאמץ האחרון לשמר את זכרם של קרבנות השואה. זהו מרוץ נגד הזמן לאסוף את שמות הקרבנות, לתעד זיכרונות ולקבל יומנים, מכתבים וחפצים מניצולים לפני שיהיה מאוחר מדי.

בתקופתנו, אנו עדיין יכולים להקשיב לדברי ניצולים ולשמוע עדים שחוו על בשרם את זוועות המלחמה. עדים עדיין יכולים לספר את זכרונותיהם לשימור הזיכרון ולהנחילו לדורות הבאים.

יד ושם שואף לעשות מאמץ אחרון לאסוף את כל המידע הקיים, לאסוף פריטים מהתקופה **ומעל הכל להשלים את רישום שמותיהם של קורבנות השואה**. מסירת שם של יהודי אחד להיכל השמות משול להצלת זיכרון חיים שלמים.

כל מי שמבקש/ת

למסור שמות של בני משפחה, או חברים להיכל השמות,
לתרום מסמכים, יומנים, מכתבים מתקופת השואה,
לתרום כלים, חפצי אמנות ואומנות מתקופת השואה ליד ושם.

נא לפנות אף:

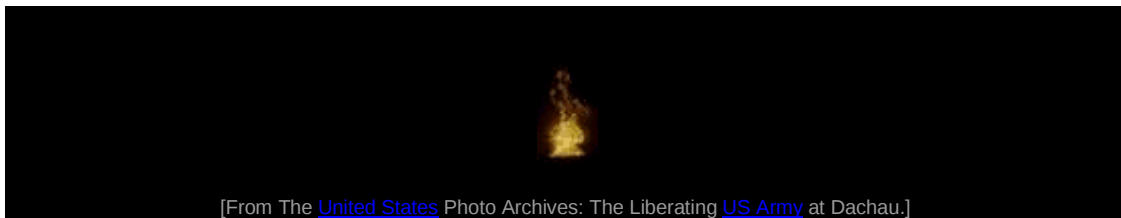
http://www1.yadvashem.org/heb_site/heb_rememberance/eleveth_hour/rescue_collection.html

אילקס בלר, מין קליינע שטייטל 2, ר' דוד הולך לבית הכנסת

צבא אמריקאי בדכאו.

[From The [United States Photo Archives: The Liberating US Army at Dachau.](#)]

<http://www.isurvived.org/home.html>

מי מכיר? מי יודע?

מפקד בית"ר בבנדין דב [זלמן-בער] זלמנוביץ

אנו מחפשים מידע על מפקד בית"ר בבנדין, דב [זלמן-בער] זלמנוביץ, בן יהודה-אריה, אחיה של אמנו רחלה זלמנוביץ-אולבסקי.

כל מידע או תמונות שיש לגביו יתקבלו בתודה, או יצולמו מן המקור.

תודה מקרב- לב.

אריה אולבסקי, ת"ד 9918, תל אביב, 18016. טלפון: 03-5123902 דוא"ל: ariolew@017.net.il

משפחת קווסנייבסקי (Kwasniewski) מקרקוב

במהלך חיפוש נרחבים שערכתי כדי להתחקות אחר גורל בני משפחתי בשואה, נודע לי לאחרונה שמשפחת דודי התגוררה בקרקוב וככל הנראה נספתה שם. בימים אלה קיבלתי מידע מהארכיב הראשי של קרקוב על כך ששמות קרובי מופיעים בפעם האחרונה כשהם ביקשו את תעודות הזהות שלהם

(KENNKART) ב - 03/03/1941

לא ידעתי שהיה למשפחה ילד קטן. מסתבר שהיו להם שני בנים, בני תשע ושנה. המידע שקיבלנו מהארכיב

בקרקוב מצביע על כך שהם התגוררו ברחוב Starowislnej 78

שמותיהם: Kwasniewski Nuta (1908)

Kwasniewska/Kliger, Rywka (1909)

Kwasniewski Motel - אח של Nuta (1910)

Kwasniewski Chaim (1935)

Kwasniewski Ignacy (1939)

לא ידוע לי דבר עליהם ועל גורלם. אשמח לכל מידע שיתקבל.

בתודה.

מיכל טיינוביץ טלפון: 08-9216126 michal_t231@walla.com

